

Neatkarīgais novērtēšanas mehānisms (IRM): Latvijas Rīcības plāna izvērtējums 2019 – 2021

Ziņojums sagatavots sadarbībā ar neatkarīgo politikas pētnieci Indru Manguli

Saturs

Kopsavilkums: Latvija	2
I. Ievads	5
II. Atvērtās pārvaldības konteksts Latvijā	6
III. Procesa vadība un ieinteresētās puses	11
IV. Apņemšanās.....	16
1. Publisko iepirkumu un līgumu atklātība	17
2. Informācijas atklātībai nozīmīgu datu kopu atvēršana.....	20
3. Interesešu pārstāvniecības un lobēšanas atklātība	23
4. Atvērtā pārvaldība pašvaldībās	25
5. Kvalitatīva sabiedrības iesaiste reformu procesos un sabiedrībai aktuālu jautājumu risināšanā.....	27
6. Korupcijas novēršanas pasākumi.....	30
V. Vispārīgi ieteikumi.....	33
VI. Metodoloģija un avoti	38

Latvijas 2019. – 2021. gada Rīcības plānā aplūkoti jautājumi par atvērtajiem datiem, publiskā iepirkuma pārredzamību un līdzdalību vietējās pašvaldībās. Koprades procesā tika izveidots jauns ieinteresēto pušu forums. Aņņemšanās tika izstrādātas, pilsoniskās sabiedrības pārstāvjiem sadarbojoties ar valdības amatpersonām. Ja procesā iesaistītu augsta līmeņa ierēdņus un politiķus, būtu iespējams plānā iekļaut efektīvākas aņņemšanās attiecībā uz sabiedrības līdzdalību un ambiciozākus plānus saistībā ar lobēšanas regulējumu.

Kopsavilkums: Latvija

Atvērtās pārvaldības partnerība (OGP) ir globāla partnerība, kas apvieno valdības reformētājus un pilsoniskās sabiedrības līderus, lai izveidotu Rīcības plānus, kas valdības padarītu iekļaujošākas, atsaucīgākas un atbildīgākas. Neatkarīgais ziņošanas mehānisms (IRM) kalpo tam, lai pārraudzītu visus Rīcības plānus un tādējādi nodrošinātu, ka valdības ievēro aņņemšanās. Latvija pievienojās OGP 2011. gadā. Kopš tā laika Latvija īstenojusi trīs Rīcības plānus. Šajā ziņojumā novērtēts Latvijas ceturtais Rīcības plāns.

Rīcības plāna vispārējs pārskats

Latvijas Rīcības plānā 2019. – 2021. gadam apskatīti problēmjasutājumi valdības pārredzamībā. Aņņemšanās attiecībā uz publiskajiem iepirkumiem, atklātajiem datiem, korupcijas novēršanu un lobēšanas atklātību turpina iepriekšējo OGP Rīcības plānos uzsāktās iniciatīvas. Pirmo reizi plānā iekļauta aņņemšanās saistībā ar vietējām pašvaldībām, paredzot ieviest atklātības standartus un pārredzamāku lēmumu pieņemšanu. Tā kā tuvākajā laikā gaidāmas pašvaldību strukturālās reformas, šī aņņemšanās izvirzīta tieši laikā.

Latvijas ceturtais Rīcības plāns tika izstrādāts, sadarbojoties pilsoniskajai sabiedrībai un valdības pārstāvjiem. Viens no uzlabojumiem, salīdzinot ar pēdējo ciklu, bija sabiedrības iesaiste jau koprades procesa sākumā. Jaunizveidotais ieinteresēto pušu forums izstrādāja aņņemšanās tematiskās darba grupās un pievērsa īpašu uzmanību priekšlikumiem, kuri nav iekļauti citos valdības plānos.

Ieinteresēto pušu forums varētu būt efektīvāks, ja tā darbība tiktu apstiprināta formāli, savukārt augsta līmeņa pārstāvju un ievēlētu ierēdņu iesaiste procesā varētu nodrošināt stratēģiskāku, vērienīgāku aņņemšanos iekļaušanu plānā. Procesā būtu vēlams iekļaut arī pārredzamu atgriezenisko saiti par to, kā tika izmantots sabiedrības pienesums.

Neskatoties uz to, ka tā iekļauta iepriekšējos Rīcības plānos, aņņemšanās attiecībā uz lobēšanas regulējumu piedāvā tikai nelielu aktivitāti, nevis visaptverošu likumdošanas reformu vai īstenošanas

I. tabula. Īsumā

Dalība kopš: 2011
Apskatāmais Rīcības plāns: Nr. 4
Ziņojuma veids: strukturāls izvērtējums
Aņņemšanos skaits: 12

Rīcības plāna izstrāde

Vai pastāv daudzveidīgu ieinteresēto forums? Jā
Sabiedrības ietekmes līmenis: Sadarbība
Rīcība pretēji OGP procesam: Nav

Rīcības plāna saturs

Aņņemšanās atbilstoši OGP vērtībām::	83%
Transformējošas aņņemšanās :	0
Potenciāli zvaigžņotas aņņemšanās:	0

sistēmu. Apņemšanās korupcijas novēršanā novērtētas ar mērenu potenciālo ietekmi, taču tās neietver pasākumus, kas būtu gana publiski, lai veicinātu atbildību sabiedrības priekšā.

2. tabula. Būtiskākās apņemšanās

Apņemšanās apraksts	Nākamie soļi	Statuss ieviešanas cikla beigās
1. APŅEMŠANĀS: Publisko iepirkumu un līgumu atklātība	Piešķirt prioritāti to līgumu publicēšanai, kas saistīti ar Covid-19. Tas padarītu apņemšanās atbilstošākas aktuālajiem iepirkumu problēmjautājumiem un izaicinājumiem.	Piezīme: tiks novērtēts Rīcības plāna cikla beigās.
2. APŅEMŠANĀS: Informācijas atklātībai nozīmīgu datu kopu atvēršana	Paplašināt un nodrošināt atvērto dienaskārtību ieviešanu visiem lēmumu pieņēmējiem valsts pārvaldē, ievērojot minimālās atklātības prasības (piemēram, datums, tikšanās dalībnieki, darba kārtība)	Piezīme: tiks novērtēts Rīcības plāna cikla beigās.
4. APŅEMŠANĀS: Atvērtā pārvaldība pašvaldībās	Iesaistīt plašu iedzīvotāju loku, tostarp sociāli atstumto vai neaizsargāto grupu pārstāvjus, sabiedrības līdzdalībai veltītu pašvaldību noteikumu un vadlīniju izstrādē.	Piezīme: tiks novērtēts Rīcības plāna cikla beigās.

Ieteikumi

IRM ieteikumu mērķis ir kalpot par pamatu nākamā Rīcības plāna izstrādei un virzīt pašreizējā Rīcības plāna īstenošanu. Sk. V. nodaļu: "Vispārīgi ieteikumi", lai iegūtu sīkāku informāciju par katru no ieteikumiem.

3. tabula. Pieci galvenie IRM ieteikumi

Nodrošināt, lai ieinteresēto pušu forums būtu pārredzams, koprades laikā publiskotu atgriezenisko saiti, kā arī formāli definētu un apstiprinātu tā darbības veidus.
Iekļaut ieinteresēto pušu forumā augsta līmeņa pārstāvjus ar valdības pilnvarām, lai pieņemtu lēmumus, kā arī palīdzētu virzīt vērienīgākas apņemšanās.
Turpināt darbu pie atklāto līgumu uzlabojumiem, piemērojot Atvērto līgumu datu standartu visiem publiskajiem iepirkumiem.
Uzlabot pilsoniskās līdzdalības iespējas, izmantojot deliberatīvās jeb apspriežu demokrātijas metodes, iekļaujot arī neaizsargātas vai sociāli atstumtas grupas.
Sadarbībā ar Saeimu īstent visaptverošu reformu lobēšanas atklātībai.

Par neatkarīgo novērtēšanas mehānismu

OGP Neatkarīgās novērtēšanas mehānisms (IRM) izvērtē katras valsts Rīcības plāna izstrādi un ieviešanu, lai rosinātu dialogu starp ieinteresētajām pusēm un veicinātu atbildību sabiedrības priekšā.

Indra Mangule sadarbojās ar IRM, veicot intervijas un analizējot datus Rīcības plāna izvērtēšanai. Indra Mangule ir neatkarīga politikas pētniece, kas strādā ar pilsoniskās līdzdalības, integrācijas, migrācijas un politikas attīstības jautājumiem Latvijā.

I. Ievads

Atvērtās pārvaldības partnerība (OGP) ir globāla partnerība, kurā apvienojušies valstu pārvaldības reformu īstenotāji un pilsoniskās sabiedrības līderi, lai izstrādātu Rīcības plānus, kuru mērķis ir padarīt valdības iekļaujošākas, atsaucīgākas un atbildīgākas. Rīcības plānā ietvertās apņemšanās var balstīties uz esošiem pasākumiem, noteikt jaunus soļus īstenojamo reformu pabeigšanai, vai arī rosināt darbību kādā pilnīgi jaunā jomā. IRM Neatkarīgās novērtēšanas mehānisms (IRM) radīts, lai pārraudzītu visus Rīcības plānus un tādējādi nodrošinātu, lai valdības konsekventi pildītu pašu izvirzītās apņemšanās. Pilsoniskā sabiedrība un valdību vadītāji izmanto šos vērtējumus, lai izvērtētu savus sasniegumus un to, vai viņu paveiktais ietekmējis iedzīvotāju dzīves.

Latvija pievienojās OGP 2011. gadā. Šis ziņojums izvērtē Latvijas ceturtno Rīcības plānu 2019. – 2021. gadam izstrādes procesu un saturu.

Sagatavojot šo novērtējumu, IRM Neatkarīgās novērtēšanas mehānisms sadarbojās ar Indru Manguli. IRM mērķis ir sniegt informatīvu ieguldījumu dialogā par turpmāko apņemšanos izstrādi un īstenošanu. Pilnīgs IRM metodoloģijas izklāsts atrodams tīmekļa vietnē <https://www.opengovpartnership.org/about/independent-reporting-mechanism>

II. Atvērtās pārvaldības konteksts Latvijā

Pēdējos gados Latvijā vērojami būtiski uzlabojumi atvērtās pārvaldības jomā, tostarp reformas publisko iepirkumu, trauksmes cēlēju aizsardzības un faktisko īpašnieku pārredzamības jautājumos. Ceturtais Latvijas OGP Rīcības plāns pievēršas valstij nozīmīgiem jautājumiem korupcijas novēršanā un sabiedrības iesaistē, tomēr konkrētība un vērienīgums dažādu apņemšanos kontekstā atšķiras. Interesu pārstāvības un lobēšanas atklātība joprojām ir prioritārs jautājums, kam jāpievērš uzmanība arī turpmāk.

Domnīca *Freedom House* vērtē Latviju kā brīvu valsti¹. 2020. gada ziņojumā “Nations in Transit” (“Nācijas pārejas periodā”) Latvijas demokrātiskums novērtēts ar 80 %. Šis rādītājs ir augstākais starp visām postpadomju un bijušās Dienvidslāvijas valstīm, izņemot Igauniju un Slovēniju². Latvija ir Eiropas Savienības un Ekonomiskās sadarbības un attīstības organizācijas dalībvalsts. Latvija ir OGP dalībniece kopš 2011. gada.

Pārredzamība un piekļuve informācijai

Tiesiskais informācijas pieejamības regulējums Latvijā nostiprināts vairākos likumos, no kuriem visbūtiskākais ir Informācijas atklātības likums (FOIA)³, kas pēdējoreiz grozīts 2015. gadā. RTI vērtējumā⁴ Latvijai piešķirts 71 punkts no 150, kas ir zem vidējā rādītāja Eiropā. Lai arī iespējams iesniegt apelācijas, šim nolūkam nav iedibināts neatkarīgs ārpusstiesas mehānisms (piemēram, informācijas komisārs), savukārt gadījumos, kad valdības lēmumi ierobežot informācijas piekļuvi (noraidot piekļuvi informācijas pieprasījumiem) nonākuši līdz tiesai, tās visbiežāk lēmušas par labu informācijas pieprasītājam⁵.

Likumprojekti un politikas dokumentu projekti tiek aktīvi publicēti tiešsaistē. Ministru kabineta sēdes ir atklātas sabiedrībai (kopš 2013. gada – izmantojot straumēšanu) un tajās var piedalīties pilsoniskās sabiedrības un plašsaziņas līdzekļu pārstāvji⁶.

Atvērtie dati

2019. gada OECD OURdata indeksā⁷ no 32 OECD dalībvalstīm Latvija ierindota 21. vietā (ar rezultātu 0,54). Lai arī salīdzinājumā ar iepriekšējiem gadiem rādītāji uzlabojušies, datu pieejamība Latvijā joprojām novērtēta zemāk par OECD vidējo rādītāju. Šo problēmjautājumu daļēji cenšas risināt šī Rīcības plāna 2. apņemšanās, kuras mērķis ir publicēt valsts iestāžu rīcībā esošās atvērtās un atkārtoti izmantojamās datu kopas, īpaši pievēršot uzmanību 10 tēmām, t.sk., korupcijas apkarošanai, tiesas pārredzamībai, budžeta plānošanai, valsts finansēm un nodokļiem.

Latvijas straujā izaugsme tika atzinīgi novērtēta 2018.⁸ un 2019.⁹ gada Eiropas datu portāla ziņojumos par datu briedumu, ko raksturo arvien labāka spēja izmantot datus. 2018. gadā Latvija bija Ziemeļvalstu reģiona līdere¹⁰ datu brieduma ziņā, bet kopš tā laika to apsteigušas Dānija un Igaunija. 2019. gadā apstiprināta “Latvijas Atvērto datu stratēģija”¹¹, kas iekļauj plānus atvērto datu transformācijai¹² un “atvērts pēc noklusējuma” principa ieviešanai.

Tiesības, pilsoniskās brīvības un pilsoniskā telpa

Latvijas Republikas Satversme un likumi paredz tiesības uz pulcēšanās brīvību un¹³ vārda brīvību¹⁴. Tomēr vienlaikus pastāv bažas par naida kurināšanu tiešsaistē, jo šo procesu ir grūtāk uzraudzīt¹⁵. Arī Latvijas Republikas Tiesībsargs norāda¹⁶, ka jāstrādā pie šīs problēmas apzināšanās un informētības par to, lai vairotu policijas izpratni par naida kurināšanu un praktisko pieredzi tās novēršanā. No 2012. līdz 2018. gadam¹⁷ ierosinātas 42 tiesuprāvas ar apsūdzībām par rasu un etniskā naida kurināšanu vai arī par padomju un nacistu noziegumu pret cilvēci un kara noziegumu pret Latviju slavināšanu¹⁸.

Plašsaziņas līdzekļi Latvijā atspoguļo virkni politisko uzskatu, mediju vide ir daudzveidīga un neatkarīga. Pasaules preses brīvības indeksā Latvija ieņem 22. vietu ar rezultātu 18,56¹⁹. Valdības cenzūra un tiešsaistes satura uzraudzība Latvijā nav novērota²⁰, taču sabiedriskajai raidorganizācijai pieejamais finansējums ir nepietiekams, tādējādi rodas šķēršļi plašsaziņas līdzekļu vides daudzveidības saglabāšanai²¹. Latvijas Žurnālistu asociācija kritizējusi pagātnē novēroto valdības amatpersonu un tiesu iejaukšanos plašsaziņas līdzekļu un/vai reportieru darbā, mēģinot identificēt žurnālistu informācijas avotus un pasludinot nesamērīgus tiesas spriedumus prāvās par neslavas celšanu^{22 23}.

Lai arī Latvijā pastāv stabils ietvars pilsoņu brīvību un demokrātisku institūciju aizsardzībai, sabiedriskās aptaujas liecina par zemu pilsoņu uzticību valdībai. 2015. gada demokrātijas audits²⁴ raksturoja pilsonisko aktivitāti Latvijā kā vāju un pilsoņus – kā pasīvus, skeptiskus un tādus, kas nelabprāt iesaistās politiskajos procesos. Pašreizējā Ricības plāna 5. apņemšanās pievēršas šim jautājumam – tās mērķis ir veicināt izpratni par līdzdalību, organizēt iedzīvotāju iesaistes pilotprojektus un veicināt e-līdzdalības rīku izveidi. Uzticēšanās Saeimai un valdībai ir īpaši zema Latvijas etnisko minoritāšu vidū (lielākā minoritāte ir krievu etniskā grupa, kas veido apmēram 25 % no visiem valsts iedzīvotājiem) – tikai 4 % uzskata, ka var ietekmēt lēmumu pieņemšanu, savukārt 63 % uzskata, ka iespēju ietekmēt lēmumu pieņemšanas procesu ir maz vai tādu nav vispār²⁵.

Neskatoties uz to, ka lesbiešu, geju, biseksuāļu, transseksuāļu un atšķirīgas orientācijas jeb kvīru (angl. *queer*) pārstāvju (turpmāk – LGBT+) kopiena var dibināt organizācijas, iesaistīties protestos un sabiedriskās aktivitātēs, tā joprojām saskaras ar juridiskām un sociālās dabas grūtībām²⁶. Jaunākā ES Pamattiesību aģentūras aptauja²⁷ liecina, ka 90 % Latvijas LGBT+ kopienas uzskata, ka valdība atbilstoši nereaģē uz viņu drošības vajadzībām, savukārt 91 % domā, ka valdība neapkaro aizspriedumus un neiecietību pret LGBT+ kopienai piederīgām personām.

Latvijas tiesu sistēma visiem iedzīvotājiem nodrošina vienlīdzīgu attieksmi un piekļuvi tiesai. Tomēr lielā noslodze pagarina tiesas spriedumu saņemšanas laiku²⁸. Par spīti tam, ka veikti pasākumi, lai izskatāmās lietas sadalītu vienmērīgāk un novērstu kavēšanos, 2019. gadā tikai 40 % administratīvo lietu pirmajā instancē tika iztiesātas 6 mēnešu laikā, 39 % – 6-12 mēnešu laikā, savukārt 19 % bija nepieciešams vairāk nekā gads^{29 30}.

2020. gada 12. martā Latvijā tika izsludināts Covid-19 ārkārtas stāvoklis³¹. Reaģējot uz Covid-19 pandēmiju, Ministru kabinets pieņēma jaunus noteikumus bez papildu apspriedēm. Piemēram, martā ministri nolēma piešķirt 8 miljonus eiro ārstniecības personu pabalstiem uz trim mēnešiem³² un aprīlī tika atcelti valsts eksāmeni 9. klašu skolēniem³³. Ārkārtas stāvoklis tika atcelts 2020. gada 10. jūnijā, taču joprojām ir spēkā vairāki ierobežojumi – piemēram, sociālā distancēšanās, masku nēsāšana un liela mēroga pulcēšanos aizliegums³⁴. Šajā periodā netika novēroti pilsonisko brīvību ierobežojumi.

Atbildība un korupcijas novēršana

Galvenā uzraudzības iestāde Latvijā, kas atbildīga par varas godprātīgu izmantošanu valsts un sabiedrības interesēs, ir Korupcijas novēršanas un apkarošanas birojs (KNAB). Pēc Eiropas Padomes valstu grupas pret korupciju (GRECO) atzinuma, KNAB uzskatāms par efektīvu iestādi³⁵.

Likums “Par interešu konflikta novēršanu valsts amatpersonu darbībā”³⁶ ir galvenais tiesību akts, kas raksturo amatpersonu pienākumus saistībā ar atklātumu un atbildību sabiedrības priekšā. Politisko un kampaņu finansēšanu Latvijā regulē Politisko organizāciju (partiju) finansēšanas likums³⁷, Priekšvēlēšanu aģitācijas likums³⁸ un Korupcijas novēršanas un apkarošanas biroja likums³⁹. 2017. gadā tika grozīts Politisko organizāciju (partiju) finansēšanas likums, lai tajā iekļautu elektronisko datu ievades sistēmu, vienkāršojot partiju un ziedotāju ziņojumu iesniegšanas procesu. GRECO iesaka⁴⁰ Latvijai ieviest papildu godprātības veicināšanas pasākumus Ministru kabineta locekļiem, politiskajām amatpersonām un padomniekiem centrālajā valdībā, kā arī laicīgi ziņot par interešu konfliktiem.

Latvijas 2018. gada Trauksmes celšanas likums⁴¹ ļauj trauksmes cēlējiem atklāt likumpārkāpumus pret sabiedrības interesēm⁴² vai atsevišķu sociālo grupu interesēm. Pirmajā gadā pēc likuma pieņemšanas tika saņemti 435 ziņojumi, no kuriem 119 gadījumi tika apstiprināti kā trauksmes celšana. 54 lietas joprojām tiek izskatītas, tostarp arī viena krimināllieta. Bieži tiek ziņots par nodokļu nemaksāšanu, amatpersonu pārkāpumiem un mantas izšķērdēšanu⁴³.

Latvija 2017. gadā ieviesa likumdošanas izmaiņas⁴⁴, kas nodrošina informācijas publicēšanu par patiesā labuma guvējiem saistībā ar visām juridiskajām personām, īpaši sabiedrībām ar ierobežotu atbildību⁴⁵. Nesenie grozījumi Noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizācijas un terorisma un proliferācijas finansēšanas novēršanas likumā⁴⁶ paredz iekļaut Uzņēmumu reģistrā ārvalstu uzņēmumus, kuriem ir filiāles vai pārstāvniecības Latvijā, uzliekot par pienākumu atklāt informāciju par patiesā labuma guvējiem⁴⁷. Šīs izmaiņas daļēji tika ieviestas, atbildot uz Eiropas Padomes MoneyVal (2018)⁴⁸ ziņojumu, kurā norādīts uz stingrāka regulējuma un pārraudzības nepieciešamību Latvijā, ziņojumā iekļaujot vairākus konkrētus ieteikumus situācijas uzlabošanai⁴⁹.

Par spīti tam, ka OGP Rīcības plāni (t.sk. šī Rīcības plāna 3. apņemšanās) ietver apņemšanās saistībā ar lobēšanas regulējumu, Latvijā patlaban nav īpaši šīs jomas pārraudzībai paredzētu normatīvu vai administratīvu aktu. Rīcības trūkums lobēšanas atklātības jomā daļēji skaidrojams ar uzskatu, ka tādējādi pieaugs administratīvais slogs, kā arī ar finansējuma trūkumu un neskaidrību par atbildīgajām institūcijām⁵⁰. Saeimas Aizsardzības, iekšlietu un korupcijas novēršanas komisijas Lobēšanas atklātības darba grupa šobrīd strādā pie jauna likumdošanas priekšlikuma⁵¹. Šobrīd vēl nav iesniegti konkrēti priekšlikumi apspriešanai komisijas līmenī⁵².

Reaģējot uz Covid-19 pandēmiju, "Sabiedrība par atklātību – Delna" uzsvēra potenciālo caurspīdīguma trūkumu attiecībā uz iepirkumiem un līgumiem, kā arī brīdināja par krāpniecības draudiem saistībā ar zāļu un medicīnas preču cenām⁵³. 2019. gada aprīlī "Delna" parakstīja līgumu⁵⁴ ar Aizsardzības ministriju, vienojoties, ka līdz ārkārtas stāvokļa beigām "Delna" veiks bezmaksas uzraudzību ar Covid-19 saistītajiem centralizētajiem iepirkumiem⁵⁵. Arī Iepirkumu uzraudzības birojs pandēmijas laikā regulāri publicēja iepirkuma vadlīnijas⁵⁶ un labas pārvaldības principus⁵⁷. Aprīļa beigās valdība īpašā tiešsaistes vietnē publicēja datus par visiem ārkārtas līgumiem, kas saistīti ar pandēmiju⁵⁸. Detalizēts publiskā iepirkuma līgumu saraksts⁵⁹ ārkārtas stāvokļa laikā pieejams Aizsardzības ministrijas tīmekļa vietnē⁶⁰.

Budžeta pārredzamība

Budžeta procesi Latvijā tika modernizēti pirms pievienošanās Eirozonai 2014. gadā un pirms pievienošanās OECD 2016. gadā. OECD ir atzīmējusi vairākus pozitīvus uzlabojumus, t.sk. stratēģiskās plānošanas dokumentu sasaisti ar budžeta resursiem un izdevumu pārskatu ieviešanu budžeta ciklu laikā⁶¹. OECD ziņojumā minēts, ka atvērtās pārvaldes tradīcijas Latvijā atspoguļojas tās veiksmīgajā pieejā budžeta pārredzamībai, tostarp aktīvā budžeta komunikācijā un sociālo mediju un datu vizualizācijas rīku izmantošanā. Ne reģionālā, ne valsts līmenī šobrīd nav iniciatīvu līdzdalībai budžeta veidošanā, taču Vides aizsardzības un reģionālās attīstības ministrija (VARAM) ierosinājusi iekļaut noteikumus budžeta veidošanas līdzdalības mehānismu pieņemšanai pašvaldību līmenī jaunajā Vietējo pašvaldību likumā⁶².

Visi budžeta dokumentu projekti tiek publicēti Ministru kabineta tīmekļa vietnē⁶³. Tomēr šie dati bieži ir sarežģīti un plašākai sabiedrībai grūti saprotami. Lai labotu šo situāciju, Finanšu ministrija interaktīvā platformā publicē pamatinformāciju par valdības budžeta pozīcijām, sīki aprakstītot izdevumu kategorijas, kur tiek piešķirti un izmantoti budžeta līdzekļi⁶⁴.

¹ Freedom House <https://freedomhouse.org/country/latvia/freedom-world/2019>, skatīts 03/06/2020.

² "Nations in Transit 2020", Freedom House https://freedomhouse.org/sites/default/files/2020-04/05062020_FH_NIT2020_vfinal.pdf, skatīts 03/06/2020.

- ³ Informācijas atklātības likums <https://likumi.lv/ta/en/id/50601-freedom-of-information-law>, skatīts 07/06/2020.
- ⁴ RTI vērtējums <https://www.rti-rating.org/country-detail/?country=Latvia>, skatīts 03/06/2020.
- ⁵ Lietu saraksts pieejams LR Augstākās Tiesas tīmekļa vietnē <http://www.at.gov.lv/lv/judikatura/judikaturas-nolemumu-arhivs/administrativo-lietu-departaments/klasifikators-pec-lietu-kategorijam/tiesibas-uz-informaciju-un-uz-atbildi-pec-butibas?lawfilter=1>, skatīts 07/06/2020.
- ⁶ <https://www.mk.gov.lv/en/content/sittings-cabinet-ministers> un tiešraides pieejamas oficiālajā YouTube kanālā: <https://www.youtube.com/c/Valdibasmajava/videos>, Skatīti 31/07/2020.
- ⁷ OECD (2019). (OURdata) indekss <http://www.oecd.org/gov/digital-government/ourdata-index-policy-paper-2020.pdf>, skatīts 07/06/2020.
- ⁸ Eiropas datu portāla atskaite par datu termiņiem (2018) https://www.europeandataportal.eu/sites/default/files/edp_landscaping_insight_report_n4_2018.pdf, skatīts 07/06/2020.
- ⁹ Eiropas datu portāla atskaite par datu termiņiem (2019) https://www.europeandataportal.eu/sites/default/files/open_data_maturity_report_2019.pdf, skatīts 07/06/2020.
- ¹⁰ TI Latvija, TI Lithuanian and Open Knowledge Sweden (2019). Atvērtie dati un politiskā godprātība Baltijas un Ziemeļvalstu reģionā https://delna.lv/wp-content/uploads/2019/11/NB7_OD4PI_Final_cmp.pdf, skatīts 25/06/2020.
- ¹¹ Ministru kabinets (2019). Latvijas atvērto datu stratēģija <http://tap.mk.gov.lv/lv/mk/tap/?pid=40472319>, skatīts 07/06/2020.
- ¹² Ministru kabinets (2019). Ziņojums par atvērto datu stratēģiju http://tap.mk.gov.lv/doc/2019_08/VARAM_info_zin_dati_1308.1376.docx, skatīts 25/06/2020.
- ¹³ "Par sapulcēm, gājieniem un piketiēm" <https://likumi.lv/ta/en/en/id/42090>, skatīts 07/06/2020.
- ¹⁴ LR Satversmes 100. pants <https://likumi.lv/ta/en/en/id/57980>, skatīts 07/06/2020.
- ¹⁵ Krūzkopa, S. (2019). Naida runa – kad vārda brīvības robežas pārkāptas <https://lvportals.lv/skaidrojumi/309618-naida-runa-kad-varda-brivibas-robezas-parkaptas-2019> un LR Tiesībsargs (2016) Naida runas un naida noziegumu atpazīšanas un izmeklēšanas prakses problēmaspekti Latvijas Republikā http://www.tiesibsargs.lv/uploads/content/publikacijas/naida_noziegumu_un_naida_runas_izmeklesana_lv_2016_149621473_3.pdf, skatīts 07/06/2020.
- ¹⁶ LR Tiesībsargs (2016). Naida runas un naida noziegumu atpazīšanas un izmeklēšanas prakses problēmaspekti Latvijas Republikā http://www.tiesibsargs.lv/uploads/content/publikacijas/naida_noziegumu_un_naida_runas_izmeklesana_lv_2016_149621473_3.pdf, skatīts 07/06/2020.
- ¹⁷ Krūzkopa, S. (2019). Naida runa – kad vārda brīvības robežas pārkāptas <https://lvportals.lv/skaidrojumi/309618-naida-runa-kad-varda-brivibas-robezas-parkaptas-2019>, skatīts 07/06/2020.
- ¹⁸ Krimināllikuma 74. l., 78. un 150. panti <https://likumi.lv/ta/en/en/id/88966>, skatīts 07/06/2020.
- ¹⁹ Reportieri bez robežām (2020). Pasaules preses brīvības indekss <https://rsf.org/en/ranking>, skatīts 07/06/2020.
- ²⁰ ASV Valsts departaments (2019). ASV Valsts departamenta Ziņojums par cilvēktiesību stāvokli: Latvija https://www.state.gov/reports/2019-country-reports-on-human-rights-practices/latvia/#report-toc_section-4, skatīts 07/06/2020.
- ²¹ Intervija ar *All Media Baltics* vadītāju https://www.delfi.lv/business/biznesa_vida/kapec-likvides-lnt-zinu-dienestu-skaidro-am-baltics-vaditajs.d?id=51620337 un LŽA (2019) paziņojums par LNT slēgšanu <http://www.latvijaszurnalisti.lv/valdes-lemumi/2019/11/08/latvijas-zurnalistu-asociacijas-pazinojums-par-tv-kanala-lnt-slegsanu/>, skatīts 07/06/2020.
- ²² Freedom House (2019). Latvija: Pilsoņu brīvība <https://freedomhouse.org/country/latvia/freedom-world/2018>, skatīts 07/06/2020.
- ²³ Skatīt, piemēram <https://www.lsm.lv/raksts/zinas/latvija/zurnalistu-asociacija-tiesas-lemums-operas-un-tvnet-strida-ir-nesamerigs.a220661/> un <https://hudoc.echr.coe.int/fre#%7B%22itemid%22:%7B%22001-122374%22%7D%7D>, skatīti 09/07/2020.
- ²⁴ Rozenvalds, J. (2015). How Democratic is Latvia? Audit of Democracy 2005-2014 https://www.szf.lu.lv/fileadmin/user_upload/szf_faili/Petnieciba/sppi/demokratija/ENG_Audit_of_Democracy_2015.pdf, skatīts 20/05/2020.
- ²⁵ LU Filozofijas un socioloģijas institūts (2017). Mazākumtautību līdzdalība demokrātiskajos procesos Latvijā [https://www.km.gov.lv/uploads/ckeditor/files/Sabiedribas_integracija/Petijumi/Mazakumtautibu%20lidzdaliba%20petijuma%20zinojums%202017\(1\).pdf](https://www.km.gov.lv/uploads/ckeditor/files/Sabiedribas_integracija/Petijumi/Mazakumtautibu%20lidzdaliba%20petijuma%20zinojums%202017(1).pdf), skatīts 25/06/2020.
- ²⁶ Piem., LSM arhīvs par praidi <https://www.lsm.lv/temas/praidis/>, skatīts 26/06/2020.
- ²⁷ <https://fra.europa.eu/en/data-and-maps/2020/lgbt-survey-data-explorer>, skatīts 29/06/2020.
- ²⁸ Ilgtspējīgas attīstības indikatori (2019). Ziņojums par Latviju https://www.sgi-network.org/docs/2019/country/SGI2019_Latvia.pdf, skatīts 26/06/2020.
- ²⁹ Eiropas Padome (2018) Latvijas tiesu sistēmas novērtējums <https://www.coe.int/en/web/cepej/cooperation-programmes/evaluation-of-the-latvian-justice-system>, skatīts 25/06/2020.
- ³⁰ Dati no Latvijas Tiesu darba datu portāla <https://dati.ta.gov.lv/microstrategy/asp/Main.aspx?>, skatīts 26/06/2020.
- ³¹ Valdības lēmumi par likumdošanas izmaiņām saistībā ar Covid-19 <https://www.mk.gov.lv/lv/content/covid-19>, skatīts 26/06/2020.
- ³² Ministru kabinets (2020). "Saistībā ar COVID-19 mediķi saņems piemaksas līdz 50 %" <https://www.mk.gov.lv/en/aktualitates/medical-practitioners-will-receive-benefits-50-salary-relation-covid-19>, skatīts 27/06/2020.
- ³³ Ministru kabinets (2020). "9. klases skolēniem eksāmeni tiek atcelti, pārējiem – notiks" <https://www.mk.gov.lv/lv/aktualitates/9-klases-skoleniem-eksameni-tiek-atcelti-parejiem-notiks>, skatīts 25/06/2020.

- ³⁴ Ministru kabinets (2020). "Ministru kabinets lemj par Covid-19 izplatības ierobežojumiem pēc ārkārtējās situācijas beigām" <https://www.mk.gov.lv/en/aktualitates/cabinet-ministers-has-decided-restrictions-limiting-spread-covid-19-after-end-state>, skatīts 28/06/2020.
- ³⁵ GRECO novērtēšanas otrā posma ziņojums 2017, https://www.knab.gov.lv/upload/eng/grecorc4_2017_12-eng-final-latvia.pdf, skatīts 28/06/2020.
- ³⁶ "Par interešu konflikta novēršanu valsts amatpersonu darbībā" <https://likumi.lv/ta/en/en/id/61913>, skatīts 07/06/2020.
- ³⁷ "Politisko organizāciju (partiju) finansēšanas likums" (1995) <https://likumi.lv/ta/en/id/36189-law-on-financing-of-political-organisations-parties>, skatīts 26/06/2020.
- ³⁸ "Priekšvēlēšanu aģitācijas likums" (2013) <https://likumi.lv/ta/en/id/253543-pre-election-campaign-law>, skatīts 26/06/2020.
- ³⁹ "Korupcijas novēršanas un apkarošanas biroja nolikums" (2018) <https://likumi.lv/ta/id/301433-korupcijas-oversanas-un-apkarosanas-biroja-nolikums>, skatīts 27/06/2020.
- ⁴⁰ GRECO un Eiropas Padome (2018). Novērtējuma ziņojums par Latviju <https://rm.coe.int/fifth-evaluation-round-preventing-corruption-and-promoting-integrity-i/16808cdc91>, skatīts 20/05/2020.
- ⁴¹ Trauksmes celšanas likums (2019) <https://likumi.lv/ta/en/en/id/302465>, skatīts 27/06/2020.
- ⁴² Ministru kabinets (2019). Trauksmes cēļēji <https://www.mk.gov.lv/lv/content/trauksmes-celeji>, skatīts 20/05/2020.
- ⁴³ Valsts kanceleja (2019). Trauksmes celšana un trauksmes cēļu aizsardzība: pārskats par 2019. gadu https://www.trauksmescelejs.lv/sites/default/files/buttons-card-files/TC_GADA_PARSKATS_2019-1-29-compressed2.pdf, skatīts 25/06/2020.
- ⁴⁴ Grozījumi likumā "Par Latvijas Republikas Uzņēmumu reģistru" (2020) <https://likumi.lv/ta/id/311001>, skatīts 26/06/2020.
- ⁴⁵ Uzņēmumu reģistrs (2020). Uzņēmumu reģistrs atver reģistrus <https://www.ur.gov.lv/lv/jaunumi/aktualitates/uznemumu-registrs-atver-registrus/>, skatīts 25/06/2020.
- ⁴⁶ <https://likumi.lv/ta/id/178987>, skatīts 09/07/2020.
- ⁴⁷ Uzņēmuma reģistra pārskats <https://www.ur.gov.lv/lv/patieso-labuma-guveju-skaidrojums/zinosana-par-neatbilstosu-informaciju-par-plg/>, skatīts 09/07/2020.
- ⁴⁸ Eiropas Padome (2018). Noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizācijas un terorisma finansēšanas novēršanas ekspertu komitejas ("Moneyval") ziņojums. Latvija, 5. kārtā <https://rm.coe.int/moneyval-2018-8-5th-round-mer-latvia/16808ce61b>, skatīts 20/05/2020.
- ⁴⁹ Eiropas Padome (2020). Noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizācijas un terorisma finansēšanas novēršanas metodika. Latvija, I. pārbaudes ziņojums <https://www.coe.int/en/web/moneyval/-/moneyval-publishes-follow-up-report-on-latvia>, skatīts 07/06/2020.
- ⁵⁰ Kalnins, V., Valtenbergs, V., Grumolte-Lehre, I. un Beizītere, I. (2019). Lobēšanas normatīvais regulējums un problemātika Latvijā un Eiropā https://www.saeima.lv/petijumi/Lobesana_Latvija_un_Eiropa_2019.pdf, skatīts 07/06/2020.
- ⁵¹ Piem. Saeimas (2019) raksti par grupas aktivitātēm <https://www.saeima.lv/lv/galleries/view/8469> un <http://aizsardziba.saeima.lv/raksti/1273-darba-grupa-lob%C4%93%C5%A1anas-atkl%C4%81t%C4%ABbas-likumprojekta-izstr%C4%81dei-iepaz%C4%ABstas-saeimas-anal%C4%ABtisk%C4%81-dienesta-p%C4%93t%C4%ABjumu>, skatīts 07/06/2020.
- ⁵² Komisijas protokols <https://titania.saeima.lv/livs/saeimasnotikumi.nsf/0/8CB53F0F440AD6BCC225848D0042A948?OpenDocument&srcv=dt>, skatīts 09/07/2020.
- ⁵³ Delna (2020). COVID-19 pandēmija un korupcijas riski: ka valdībai un sabiedrībai pret tiem nodrošināties <https://delna.lv/en/2020/05/06/covid-19-and-how-to-prevent-corruption-risks-in-latvia/>, skatīts 20/05/2020.
- ⁵⁴ https://delna.lv/wp-content/uploads/2020/04/Delna-AM_sadarb%C4%ABbas_l%C4%ABg_29042020.pdf, skatīts 09/07/2020.
- ⁵⁵ <https://delna.lv/lv/2020/05/28/16052/>, skatīts 09/07/2020.
- ⁵⁶ Iepirkumu uzraudzības birojs (2020) <https://www.iub.gov.lv/lv/node/1068>, skatīts 26/06/2020.
- ⁵⁷ Iepirkumu uzraudzības birojs (2020) <https://www.iub.gov.lv/lv/node/1068>, skatīts 26/06/2020.
- ⁵⁸ www.covid19.gov.lv
- ⁵⁹ Saraksts pieejams: <https://www.mod.gov.lv/sites/mod/files/document/Nosl%C4%93gto%20l%C4%ABgumu%20saraksts%20uz%2009.06.2020.pdf> skatīts 25/09/2020.
- ⁶⁰ <https://www.mod.gov.lv/lv/covid-19-iepirkumi>, skatīts 09/07/2020
- ⁶¹ OECD (2019). Pārskats par Latviju <https://www.oecd.org/gov/budgeting/budgeting-and-public-expenditures-2019-latvia.pdf>, skatīts 07/06/2020.
- ⁶² OECD (2019). Pārskats par Latviju <https://www.oecd.org/gov/budgeting/budgeting-and-public-expenditures-2019-latvia.pdf>, skatīts 07/06/2020.
- ⁶³ "Likums par budžetu un finanšu vadību" (Latvijas Vēstnesis, 24.03.1994.), <https://likumi.lv/ta/id/58057-likums-par-budzetu-un-finansu-vadibu>, skatīts 20/05/2020.
- ⁶⁴ Finanšu ministrija <http://www.fm.gov.lv/valstsbudzets>, skatīts 20/05/2020.

III. Vadība un ieinteresēto pušu process

Latvijas ceturtais Rīcības plāns tika izstrādāts, sadarbojoties pilsoniskajai sabiedrībai un valdības pārstāvjiem. Jaunizveidotais ieinteresēto pušu forums tematiskās darba grupās izstrādāja apņemšanās un pievērta īpašu uzmanību priekšlikumiem, kuri nav iekļauti citos valdības plānos. Ieinteresēto pušu forums būtu vēl efektīvāks, ja tā darbība tiktu apstiprināta formāli, savukārt augsta līmeņa politiku un ierēdņu iesaiste procesā varētu nodrošināt stratēģiskāku, vērienīgāku apņemšanos izstrādi attiecībā uz lobēšanas atklātību.

3.1. Vadība

Šajā nodaļā aprakstīta OGP vadība un OGP institucionālais konteksts Latvijā.

Valsts kanceleja (VK) atbild par OGP procesu Latvijā. Tā organizē projektēšanas procesu un pārrauga OGP Rīcības plāna saistību izpildi. VK arī pārvalda saziņu starp Sadarbības memoranda īstenošanas padomi (Memoranda padome), pilsoniskās sabiedrības organizācijām (NVO) un Ministru kabinetu, kas iepriekšējā OGP ciklā darbojās kā ieinteresēto pušu forums. Memoranda padome ir pilnvarota aicināt ministrijas ziņot par politikas īstenošanu, t.sk. OGP apņemšanos izpildi.

Memoranda padomei pašreizējā Rīcības plāna izstrādes procesā bija konsultatīva loma un tā pārskatīja galējo projektu. Tā vietā, lai pati darbotos kā foruma platforma, VK izveidoja jaunu vairāku ieinteresēto pušu struktūrvienību, kuras mērķis ir pašreizējā cikla Rīcības plāna izstrāde un ieviešana. VK savā vietnē un ar sociālo tīklu starpniecību publicēja aicinājumu ieinteresētajām NVO pieteikties forumam. Papildus šim atklātajam uzaicinājumam VK arī vērsās pie Memoranda padomes locekļiem un nosūtīja aicinājuma e-pastus tām NVO, kuras iepriekš piedalījušās procesā. Pieteikumu filtrēšanai netika izmantoti īpaši atlases kritēriji, un visas NVO, kuras izrādīja interesi par šo iespēju, tika aicinātas piedalīties. Memoranda padome un jaunais forums dalībnieku ziņā pārklājās, taču forumā piedalījās tikai tie locekļi, kuri aktīvi strādāja pie Rīcības plāna jautājumiem.

Nemot vērā to, ka OGP vadība atrodas izpildvaras augstākajā līmenī, Saeima bloķēja tos starpposma mērķus un aktivitātes, kurām būtu nepieciešamas likumdošanas izmaiņas, jo tā tiek uzskatīts par pārmērīgu izpildvaras iesaisti likumdevēja darbībā. Saeima sniedza oficiālu komentāru savās atsauksmēs par galīgo Rīcības plāna projektu, un lūdza, lai apņemšanās par lobēšanu nenorādītu Saeimu kā galveno institūciju, kas atbildīga par šīs apņemšanās izpildi⁶⁵. Vairāki ieinteresēto pušu foruma dalībnieki to atzīmēja kā ievērojamu izaicinājumu⁶⁶, ko varētu pārvarēt, ja Saeima vairāk iesaistītos Rīcības plāna izstrādes procesā.

Rīcības plāna apņemšanās un aktivitātes tiek finansētas no valsts budžeta, iespējams piesaistīt arī papildu finansējumu. Papildu finansējumu pieprasa par apņemšanos izpildi atbildīgās institūcijas un tas jāapstiprina valsts budžetos un pārskatos. Valdības pārstāvji minēja, ka Rīcības plāna mērķiem paredzēta finansējuma trūkums attur viņus no novatorisku un vērienīgu apņemšanos izstrādes, jo viņi nevar garantēt to īstenošanai nepieciešamo finansējumu⁶⁷.

3.2. Rīcības plāna koprades process

Šī Rīcības plāna izstrāde norisinājās no 2019. gada septembra līdz decembrim, un Rīcības plāns tika apstiprināts 2020. gada 11. februārī.

Informācija par procesu un līdzdalības iespējām Rīcības plāna izstrādē tika sniegta atklāti un savlaicīgi. Pirms jaunā ieinteresēto pušu foruma pirmās sanāksmes SC publicēja oficiālu aicinājumu⁶⁸ savā tīmekļa vietnē, kurā bija norādītas visas dalības iespējas (atklāšanas sanāksme, ieinteresēto pušu

forums, tiešsaistes aptauja, darba grupu sanāksmes, komentāru sniegšanas laiks un sabiedriskā apspriešana par galīgo plānu). Šo informāciju ieinteresētajām personām nosūtīja arī e-pastā. Piedāvājums iesaistīties kādā no šiem soļiem tika sniegts arī plašākai sabiedrībai. VK publicēja arī nepieciešamo pamatinformāciju⁶⁹, piemēram, iepriekšējo Rīcības plānu galvenos punktus, galvenos OGP principus un vērtības, plānoto sanāksmju sarakstu, prasības un pamatnostādnes plāna izstrādes procesam. Jaunais ieinteresēto pušu forums, kurā piedalījās valdības ierēdņi un NVO, saņēma informāciju pirms katras no sanāksmēm. Visā koprades procesa gaitā ieinteresēto pušu forums bija atvērts jauniem dalībniekiem. Lai arī atšķirībā no iepriekšējā cikla šoreiz tika aicināti arī deputāti un vietējo pašvaldību pārstāvji, lielākā daļa dalībnieku pārstāvēja izpildvaru un pilsonisko sabiedrību. Pilsoniskās organizācijas puda, ka komunikācija procesa gaitā bija labi organizēta, lai gan tās NVO, kas iesaistījās vairāk nekā vienā darba grupā (piemēram, TI Latvia "Sabiedrība par atklātību – Delna", "Providus"), ieteica pagarināt darba grupu diskusiju posmu⁷⁰.

Pirmās ieinteresēto pušu foruma sanāksmes mērķis bija identificēt galvenās problēmas un izvēlēties jautājumus, kuri būtu jārisina nākamajos gados, lai veicinātu atvērto pārvaldību Latvijā. VK ieviesa jaunu pieeju koprades procesam, kurā galvenais ir noteikt novatoriskus mērķus, nevis iekļaut darbības, kas jau ietvertas citos plānošanas dokumentos un tiks veiktas neatkarīgi no OGP Rīcības plāna. Forumā dalībnieki šo pieeju uztvēra pozitīvi.

Procesa ietvaros tika veikts arī publisks pētījums (aptauja) par atklātu pārvaldību, atvērtajiem datiem un citām prioritātēm, lai atspoguļotu sabiedrības viedokli un sniegtu papildu idejas, ko ņemt vērā ieinteresēto pušu forumā⁷¹. Aptaujāto vidū bija pilsoniskās sabiedrības organizāciju pārstāvji, uzņēmēji, studenti, dažādu pašvaldību un diasporas pārstāvji. Kopumā tika saņemtas 168 atbildes. Lai gan aptaujas rezultāti tika publiskoti⁷², atsauksmes par rezultātu izmantošanu netika paziņotas. Ieinteresēto pušu foruma otrajā sanāksmē NVO un valdības pārstāvji apsprieda izvēlētas tēmas un piedāvāja iespējamus risinājumus, iekļaujot aptaujas rezultātus un identificējot sešas galvenās tēmas, uz kuru apspriešanu dalībnieki pēc tam pieteicās atbilstoši to pieredzei, kompetencēm un interesēm. Nākamā mēnesī darbs turpinājās atsevišķās darba grupās, kuru locekļi savstarpēji sazinājās un vajadzības gadījumā organizēja atsevišķas sanāksmes. Pilsoniskās sabiedrības organizāciju pārstāvji atzīmēja⁷³, ka darba grupu formāts ļāva efektīvi apspriest apņemšanās un cieši sadarboties ar valdību jautājumos, kas atbilst viņu interesēm un kompetencēm. Tāpat arī NVO pārstāvji uzsvēra, ka projektēšanas procesa īsais termiņš bija intensīvs tām organizācijām, kuras piedalījās vairāk nekā vienā darba grupā (piemēram, TI Latvia "Sabiedrība par atklātību – Delna", "Providus").

Sagatavotos apņemšanos formulējumus VK apvienoja vienotā dokumentā un 5. decembrī Rīcības plāna projekts tika izskatīts Valsts sekretāru sanāksmē. Pēc tam dokuments tika nosūtīts visiem ieinteresētajiem valdības un pilsoniskās sabiedrības pārstāvjiem, dodot divas nedēļas laika komentāru un grozījumu iesniegšanai⁷⁴. Līdz 22. janvārim VK saskaņoja ierosināto grozījumu apspriešanas procesu ar ieinteresēto pušu forumu, kam sekoja galīgā projekta iesniegšana apstiprināšanai Ministru kabinetā.

Jaunais forums visā procesa gaitā veicināja nepārtrauktu atgriezenisko saiti starp valdības un NVO pārstāvjiem. Tas palīdzēja uzturēt koprades sajūtu. NVO pārstāvji novērtēja iespēju ne vien jēgpilni piedalīties apņemšanos veidošanā, bet arī izvirzīt jaunas idejas un ierosinājumus, kas pēc tam tika apspriesti un iekļauti plānā⁷⁵.

Kopumā NVO dalībnieki jauno pieeju Rīcības plāna izstrādes procesam vērtēja pozitīvi. Tika atzinīgi novērtēti jaunā foruma iekļaujošais raksturs un elastīgais formāts, kas ļāva dalībniekiem strādāt tematiskās grupās, koncentrējoties tieši uz viņu kompetencēm un interesēm atbilstošajām tēmām. Salīdzinājumā ar iepriekšējo ciklu, tas tika vērtēts kā uzlabojums. Šo sanāksmju protokoli nav pieejami publiski, kas nozīmē, ka process varētu būt sabiedrībai pārredzamāks, ja nākamajā Rīcības plāna ciklā šo informāciju publicētu.

Covid-19 ārkārtas stāvokļa dēļ pēdējā ieinteresēto pušu foruma sanāksmē tika nolemts turpmākās sanāksmes organizēt, izmantojot tiešsaistes platformas (piem. Facebook grupas un Sharepoint). Šajā sanāksmē arī tika panākta vienošanās par plāna gala versiju. NVO pārstāvji intervijās pauda bažas, ka pašreiz noteiktais pasākumu kopums nav pietiekams, lai pārraudzītu plāna īstenošanas procesu. Praksē šo procesu patstāvīgi koordinē VK un ieinteresēto pušu forums neuzrauga plāna īstenošanu kopumā, jo uzraudzības pienākumi nav skaidri sadalīti.

NVO intervijās atzīmēja, ka Covid-19 pandēmija izgaismojusi nepieciešamību piedalīties darba grupas sanāksmēs un ieinteresēto pušu foruma sanāksmēs attālināti. Lielām un labāk finansētām nevalstiskajām organizācijām iesaistīties un fiziski apmeklēt sanāksmes ir vieglāk, bet organizācijām ar ierobežotiem resursiem dalību apgrūtina laika trūkums un citas saistības. Tika izteikta cerība, ka nākotnē sanāksmes tiks rīkotas tiešsaistē vai jauktā formātā (kur var pievienoties gan fiziski, gan tiešsaistē), lai pilsoniskās sabiedrības organizācijām ar mazāku kapacitāti un finansējumu būtu vieglāk iesaistīties⁷⁶.

4. tabula: Sabiedrības ietekmes līmenis

IRM izmanto Starptautiskās Sabiedrības līdzdalības asociācijas (the International Association for Public Participation –IAP2) “Līdzdalības spektru,” lai to attiecinātu uz OGP⁷⁷. Šis spektrs parāda potenciālo sabiedrības ietekmes līmeni uz Rīcības plāna saturu. Atbilstoši OGP uzstādījumam, vairumam valstu vajadzētu tiekties uz līmeni “Sadarbība”.

Sabiedrības ietekmes līmenis		Rīcības plāna izstrādes gaitā
Iespējošana	Valdība piešķir lēmumu pieņemšanas pilnvaras sabiedrības pārstāvjiem	
Sadarbība	Pastāvēja savstarpējs dialogs UN sabiedrība palīdzēja veidot dienaskārtību.	√
Iesaistīšana	Valdība nodrošināja atgriezenisko saiti paskaidrojot, kā sabiedrības ierosinājumi tika izvērtēti un ņemti vērā.	
Konsultēšanās	Sabiedrība varēja sniegt priekšlikumus.	
Informēšana	Valdība sniedza sabiedrībai informāciju par Rīcības plānu.	
Nav konsultāciju	Nav konsultāciju	

OGP līdzdalības un koprades standarti

2017. gadā OGP apstiprināja OGP līdzdalības un koprades standartus, lai atbalstītu pilsoniskās sabiedrības iesaistīšanos un kopēju radošu darbību visos OGP cikla posmos. Šie standarti jāievēro visām OGP dalībvalstīm. To mērķis ir paaugstināt līdzdalības līmeni un kvalitāti OGP Rīcības plānu sastādīšanas, īstenošanas un pārskatīšanas procesā.

Turpmāk redzamā tabula piedāvā Latvijas panākumu pārskatu koprades un līdzdalības standartu ieviešanā Rīcības plāna izstrādes procesā.

Krāsu atšifrējums:

Zaļa – atbilst standartam

Dzeltena — atrodas attīstības procesā (ir veikti pasākumi, lai atbilstību standartam, bet standarts nav sasniegts)

Sarkana – darbība nav konstatēta

Daudzpusējais konsultāciju forums	Stāvoklis
Ia. Forums izveidots: Pastāv OGP Nacionālais daudzpusējais konsultāciju forums, kas izstrādā apņemšanās un apstiprina plānu. VK uzrauga un veicina izstrādes procesu.	zaļa
Ib. Regularitāte: Sešu mēnešu laikā OGP Nacionālais daudzpusējais konsultāciju forums kopējās radošās darbības procesā tikās divas reizes un vēlreiz nobeiguma diskusijā ⁷⁸ .	zaļa
Ic. Sadarbības mandāta izstrāde: Forumu izveidoja un izstrādāja VK, tomēr, tiklīdz ieinteresētās puses iesaistījās procesā, tās brīvi varēja ietekmēt attiecīgo darba grupu darbību. Darba grupas strādāja patstāvīgi, bez VK iejaukšanās (ja vien VK nepiedalījās attiecīgās apņemšanās izstrādē).	zaļa
Id. Mandāta publiskošana: Informācija par foruma pilnvarām, dalībnieku un pārvaldības struktūru pieejama OGP mājaslapā.	zaļa
2a. Daudzpusība: Forumā iekļauti gan valdības, gan nevalstisko organizāciju pārstāvji.	zaļa
2b. Paritāte: Kopumā forumā ir sabalansēts valdības un NVO locekļu skaits, lai gan skaitlisko foruma dalībnieku vairākumu veido valdības pārstāvji.	zaļa
2c. Pārredzama atlase. Sākotnējais līdzdalības piedāvājums pieejams VK mājaslapā. Netika publicēti specifiski dalībnieku atlases kritēriji, intervijās ar valdības pārstāvjiem atklājās, ka NVO tika izvēlētas taisnīgā procesā (faktiski tika izvēlēti visi NVO pārstāvji, kuri pieteicās dalībai).	sarkana
2d. Augsta līmeņa valdības pārstāvji: Forumā piedalījās ierēdņi (tai skaitā departamentu vadītāji). Ministri forumā neiesaistījās un ieguldījumu nesniedza.	zaļa
3a. Atvērtība: Sabiedrībai un citām ieinteresētajām pusēm tika dotas vairākas iespējas piedalīties Rīcības plāna uzmetuma veidošanā.	zaļa
3. Attālināta līdzdalība: Bija iespējams attālināti līdzdarboties ar tiešsaistes aptauju starpniecību. Attālināta piekļuve daudzpusējā konsultāciju foruma sanāksmēm nebija iespējama.	zaļa
3c. Protokoli: VK aktīvi izplatīja informāciju par tās lēmumiem, aktivitātēm un rezultātiem valdībai un pilsoniskajai sabiedrībai, taču daudzpusējā konsultāciju foruma sanāksmju protokoli publiski nav pieejami.	dzeltena

Rīcības plāna izstrāde	
4a. Procesa caurskatāmība. Visa ar OGP saistītā informācija ir publicēta VK mājaslapā. Sanāksmju protokoli nav publiski pieejami.	dzeltena
4b. Iepriekšēja dokumentācija: VK savlaicīgi izsūtīja ieinteresētajām pusēm informāciju par OGP, lai veicinātu informētu un sagatavotu dalību visos procesa posmos. Dokumentu saraksts (tajā nav iekļautas darba kārtības / protokoli) ir pieejams VK vietnē.	dzeltena
4c. Izpratnes veicināšana: Rīcības plāna izstrādes laikā netika veikti papildu ieinteresēto pušu informēšanas un izpratnes veicināšanas pasākumi, izņemot sākotnējo <i>tvītu</i> VK Twitter kontā.	dzeltena
4d. Komunikācijas kanāli: VK koordinē tiešu saziņu ar ieinteresētajām pusēm visos projektēšanas procesa posmos.	zaļa
4e. Pamatota atbilde: publiskās aptaujas rezultātus publicēja tiešsaistē. Intervijās ar daudzpusējā konsultāciju foruma dalībniekiem tika paskaidrots, ka tēmu prioritāšu noteikšanai un saistību izstrādei tika izmantoti plašākas sabiedrības komentāri, taču tiešsaistē netiek publicētas īpašas atsauksmes par šo lēmumu pamatojumu.	dzeltena
5a. Reģistrs: saskaņā ar IRM vadlīnijām VK dokumentēja, apkopoja un publicēja reģistru nacionālajā OGP vietnē.	zaļa

⁶⁵ http://tap.mk.gov.lv/doc/2020_02/MKizz_OGP4_220120.153.doc, skatīts: 26/06/2020.

⁶⁶ Turpmāk minētie viedokļi izskanēja intervijās ar ieinteresēto pušu foruma dalībniekiem 2020. g. maijā. Sīkāk par metodoloģiju lasīt attiecīgajā nodaļā tālāk dokumentā.

⁶⁷ No intervijām ar valdības iesaistītajām personām, 2020.g. maijs.

⁶⁸ https://mk.gov.lv/sites/default/files/editor/Lidzdaliba/pazinojums_par_lidzdalibu_ogp4_12.09.2019.docx, skatīts 26/06/2020.

⁶⁹ Pamatojuma dokuments https://mk.gov.lv/sites/default/files/editor/Lidzdaliba/diskusiju_dokuments_ogp_4_12.09.2019.pdf, skatīts 26/06/2020.

⁷⁰ Intervija ar Lienī Gateri, TI Latvia "Delna", 06/05/2020.

Intervija ar Ivetu Kažoku, PROVIDUS, 29/04/2020.

⁷¹ Aptaujas rezultāti https://mk.gov.lv/sites/default/files/editor/Lidzdaliba/prez_ideju_talka_14.10.2019.pdf Skatīts 07/06/2020.

⁷² https://mk.gov.lv/sites/default/files/editor/Lidzdaliba/prez_ideju_talka_14.10.2019.pdf, skatīts 07/06/2020.

⁷³ Intervija ar Lienī Gateri, TI Latvia "Delna", 06/05/2020.

Intervija ar Ivetu Kažoku, "Providus", 29/04/2020.

⁷⁴ Aizsardzības ministrija, Ekonomikas ministrija, Finanšu ministrija, Kultūras ministrija, Labklājības ministrija, Veselības ministrija, Vides aizsardzības un reģionālās attīstības ministrija, Satiksmes ministrija, Tieslietu ministrija, Zemkopības ministrija, Saeima, Sabiedrības integrācijas fonds, KNAB, Pārresoru koordinācijas centrs, Tiesu administrācija, Iepirkumu uzraudzības birojs, Valsts ieņēmumu dienests, Centrālā finanšu un līgumu aģentūra, Valsts administrācijas skola, Latvijas Pašvaldību savienība, "Providus", Latvijas Pilsoniskā alianse, Latvijas Brīvo arodbiedrību savienība, TI Latvia "Delna" u.c., kas piedalījās procesā un minēti plānā.

⁷⁵ Intervija ar Lienī Gateri, TI Latvia "Delna", 06/05/2020; Intervija ar Ivetu Kažoku, "Providus", 29/04/2020; Intervija ar Kristīni Zonbergu, LPA, 10/05/2020.

⁷⁶ Intervija ar Lienī Gateri, TI Latvia "Delna", 06/05/2020.

⁷⁷ "IAP2's Public Participation Spectrum" (IAP2, 2014), http://c.yimcdn.com/sites/www.iap2.org/resource/resmgr/foundations_course/IAP2_P2_Spectrum_FINAL.pdf.

⁷⁸ Intervija ar Inesi Kušķi, VK, 06/05/2020.

IV. Aņņemšanās

Visas OGP dalībvalstis izstrādā OGP Rīcības plānus, kas ietver noteiktas aņņemšanās divu gadu periodam. Valdības uzsāk OGP Rīcības plānu izveidi, daloties informācijā par pastāvošajiem pasākumiem un centieniem atklātās pārvaldības jomā, tai skaitā par konkrētām stratēģijām un jau uzsāktajām programmām.

Aņņemšanās jāformulē atbilstoši katras valsts/organizācijas unikālajiem apstākļiem un izaicinājumiem. OGP aņņemšanās jāsaplāno arī ar OGP vērtībām, kas izklāstītas OGP Pārvaldības statūtos un Atklātās pārvaldības deklarācijā, kuru parakstījušas visas OGP dalībvalstis⁷⁹. IRM pētījumā izmantotie rādītāji un metode atrodami IRM Procedūru rokasgrāmatā⁸⁰. Svarīgāko IRM indikatoru kopsavilkums atrodams šī ziņojuma pielikumā.

Vispārīgs aņņemšanos pārskats

Latvijas ceturtajā Rīcības plānā iekļautas sešas aņņemšanās. Šis Rīcības plāns izstrādāts, izmantojot jaunu pieeju – noteikt jaunas svarīgākās jomas, kas jāuzlabo, nevis apkopot jau esošās aņņemšanās, kas atrodamas citos valdības plānošanas dokumentos. Rezultātā Rīcības plāns atspoguļo tās tēmas, kuras ieinteresēto pušu foruma dalībnieki atzina par kritiski svarīgām.

Sešas aņņemšanās atbilst aktuālajiem jautājumiem par atvērto pārvaldību Latvijā, īpaši attiecībā uz publiskajiem iepirkumiem, atvērtajiem datiem, lobēšanas regulēšanu, vietējām pašvaldībām, pilsonisko līdzdalību un korupcijas apkarošanu. Aņņemšanās attiecībā uz publisko iepirkumu pārredzamību, atvērtajiem datiem, korupcijas novēršanu un lobēšanas atklātību balstās uz iniciatīvām, kas atrodamas iepriekšējos OGP Rīcības plānos⁸¹. Vairāk nekā puse Latvijas iedzīvotāju domā, ka korupcija ir izplatīta veselības aprūpē⁸². Šai problēmai pievēršas 6. aņņemšanās, kurā aprakstīti pretkorupcijas pilotprojekti veselības nozarē. Plāns arī pirmo reizi ievieš aņņemšanos attiecībā uz vietējo pārvaldību, kas ietver pašvaldību atvērtības standartus, kā arī atklātāku un pārredzamāku lēmumu pieņemšanu pašvaldībās. Tā kā drīzumā gaidāma pašvaldību strukturālā reforma un tiks pieņemti grozījumi likumā "Par pašvaldībām"⁸³, šī aņņemšanās izvirzīta īpaši piemērotā brīdī.

Rīcības plānā iekļauti arī daži iepriekšējos Rīcības plānos apskatīti problēmjaucājumi. Piemēram, iepriekšējā Rīcības plāna ieviešana palielināja atvērto datu pieejamību un lietojamību⁸⁴. Šī prakse turpināta arī pašreizējā plānā, lai turpinātu uzlabot pieejamību un atvērtu vēl lielāku datu kopu skaitu. Lai gan lobēšanas atklātības jautājums (un daudzpusīga tiesiskā regulējuma trūkums) tika apskatīts arī iepriekšējos Rīcības plānos, izmaiņas likumdošanā līdz šim nav panāktas. Aņņemšanās, kas risina šo jautājumu pašreizējā plānā, ir apsveicama, taču tās darbības joma ir diezgan ierobežota.

Aņņemšanās pašreizējā plānā atšķiras pēc to vēriena un konkrētības. Aņņemšanās attiecībā uz iepirkumiem un atvērtajiem datiem sniedz viskonkrētākos priekšlikumus, savukārt lobēšanas atklātība definēta vispārīgi.

1. Publisko iepirkumu un līgumu atklātība

Galvenais uzdevums

Lai sekmētu lielāku publisko iepirkumu un līgumu atklātību, tiks veikti šādi pasākumi:

1. Iepirkumu līgumu izpildes aprakstošo datu strukturēta publicēšana.
2. Digitāls iepirkumu risku izvērtēšanas rīks.
3. Publisko iepirkumu monitorēšana, izmantojot Integritātes paktu.
4. Veikt izpēti un veicināt publisko tiesību līgumu (deleģēšanas līgumu, līdzdarbības līgumu un citu līgumu) pieejamību.

Starpposma mērķi

1. Digitālā iepirkumu risku izvērtēšanas rīka datu atlasē metožu aprakstu izstrāde.
2. Izvēlētas pašvaldības un novadīti apmācību semināri par Integritātes paktu (ja pieejams finansējums).
3. Integritātes pakta īstenošana / publisko iepirkumu monitorēšana (vai īstenošanas iespēju izvērtējums).
4. Digitālā iepirkumu risku izvērtēšanas rīka publicēšana.
5. Līgumu reģistrā ievadāmās informācijas pienākuma iestrāde publisko iepirkumu jomas normatīvajos aktos.
6. Līgumu reģistra izstrāde un ieviešana, nodrošinot informācijas ievadi un publicēšanu.
7. Integritātes pakta piemērošanas rezultātu izvērtējums: problēmjautājumu un labo prakšu apkopojums, priekšlikumi tālākai izmantošanai.
8. Līgumu reģistra atkalizmantojamo datu kopu nodrošināšana atvērto datu veidā.
9. Ieteikumi publisko tiesību līgumu (deleģēšanas, līdzdarbības u.c.) pieejamībai.

Redaktora piezīme: *Apņemšanās pilnais teksts pieejams Latvijas Rīcības plāna dokumentā:*

https://www.opengovpartnership.org/wp-content/uploads/2020/02/Latvia_Action-Plan_2019-2021_LV.pdf

IRM Rīcības plāna izvērtējums	
Pārbaudāmība:	Jā
Atbilstība OGP vērtībām:	Pieklūve informācijai
Potenciālā ietekme:	Vidēja

Apņemšanās analīze

Apņemšanās mērķis, balstoties uz iepriekšējā Rīcības plāna apņemšanos par publisko iepirkumu, ir ieviest jauninājumus publisko līgumu pārredzamības veicināšanai. Apņemšanās ietver līgumu datu izmaiņu publiskošanu un digitāla rīka izveidi iepirkuma riska novērtēšanai atbilstoši OGP vērtībām, kas paredz brīvu piekļuvi informācijai.

Latvijā ir funkcionāla publiskā iepirkuma sistēma, un gandrīz visa informācija par publiskā iepirkuma līgumiem (t. sk. paziņojumi par iepirkumiem, iepirkuma procedūru rezultāti, izmaiņas līguma periodā un sūdzības) jau ir pieejama plašai sabiedrībai atvērto datu formātos⁸⁵, izmantojot iepirkumu uzraudzības biroja (IUB) un Elektronisko iepirkumu sistēmas (EIS) vietnes⁸⁶. EIS darbojas kā tiešsaistes katalogs piegādātājiem un pircējiem, lai izvēlētos produktus un pakalpojumus (tādējādi

platforma uzkrāj un glabā attiecīgos iepirkuma datus)⁸⁷, savukārt IUB sniedz detalizētu informāciju par publisko iepirkumu, tostarp paziņojumus par iepirkumu un iepirkuma procedūru sākšanu, grozījumiem, rezultātiem, pieteikumus par pārkāpumiem iepirkuma procedūrās, ielūgumus uz pieteikumu izskatīšanas sanāksmēm, pieteikumu izskatīšanas lēmumus, skaidrojumus par normatīvo aktu piemērošanu, vadlīnijas iepirkumu organizēšanai, kā arī pieejamo statistikas datu apkopojumus.

Tomēr pašlaik netiek publicēta informācija par līguma faktisko izpildi (piemēram, kā tiek ievēroti termiņi, veikti gala maksājumi). Kā atzīmēts intervijā ar iesaistītās valsts iestādes pārstāvi⁸⁸, daudzi līgumi izpildes pēdējā posmā var tikt būtiski mainīti, taču informācija par to pašlaik nav pieejama nevienā no platformām (ar izņēmumiem gadījumos, kad attiecīgais līgums tiek īpaši uzraudzīts vai arī, ja konkrētais gadījums tiek izmeklēts). Informācijas publicēšana par līguma izpildi sniegtu pilnīgāku un pārredzamāku pārskatu par iepirkuma procesu un ļautu to efektīvāk uzraudzīt. Šāda veida informācijas pieejamību sagaida arī Eiropas Komisija⁸⁹, kas dod papildu stimulu rast risinājumu šai problēmai.

Lai risinātu šo jautājumu, IUB veidos jaunu publisko iepirkumu līgumu datubāzi (reģistru), izmantojot informāciju no paziņojumiem par iepirkumiem un iepirkumu procedūru rezultātiem, kā arī līgumu termiņa grozījumus, kas publicēti IUB vietnē. Datu bāzē tiks uzglabāta nepieciešamā informācija par katru līgumu, un uzkrātie dati no šī jaunā reģistra tiks publicēti IUB vietnē un Atvērto datu portālā. Nav skaidrs, kā tiks nodrošināti reģistra datu standarti un kvalitāte.

Pircēja pienākums augšupielādēt pieprasīto informāciju būs jāapstiprina ar normatīvajiem aktiem publiskā iepirkuma jomā. Pašlaik paziņojumi par līgumu un gandrīz visi saistītie dokumenti tiek publicēti saskaņā ar spēkā esošajiem tiesību aktiem, izņemot iepriekš norādīto informāciju par pēdējiem posmiem un termiņiem. Publisko iepirkumu likums⁹⁰ nosaka, ka paziņojumi par līgumu ir nepieciešami, ja līgumslēdzēja iestāde piemēro atklātas vai slēgtas procedūras, konkursa procedūras ar sarunām, inovācijas partnerības procedūras, konkursa dialogu, vai plāno veidot dinamisku iepirkumu sistēmu. Ja līgumā veiktas izmaiņas vai tiek pagarināti iesniegšanas termiņi, jāpublicē arī šie grozītie paziņojumi. Likums arī nosaka, ka 10 dienu laikā pēc iepirkuma līguma (vai pamat nolīguma, lēmuma par iepirkuma procedūras pārtraukšanu vai apturēšanu, vai arī par dinamiskas iepirkuma sistēmas neizveidošanu) pieņemšanas, līgumslēdzējai iestādei jāiesniedz līguma slēgšanas tiesību paziņojums.

Apņemšanās ietver arī digitāla riska novērtēšanas rīka izstrādi. Tas balstīts uz datu vizualizācijas rīku⁹¹, kuru izstrādājis IUB. Šī rīka pašreizējās funkcijas, kas ļauj skatīt iepirkuma datus pēc kategorijas, gada un summas, tiks paplašinātas, lai varētu pilnīgāk novērtēt pircējus, pirmo reizi apkopojot visus pieejamos datus par konkrētu pircēju, ieskaitot lielākos līgumus, konkursu uzvarētājus un kopējos izdevumus. Pašlaik attiecības starp konkrētu pircēju un piegādātāju iespējams noskaidrot tikai manuāli, jo rīkam vēl nav automatiskas funkcijas. Lielākā daļa šo datu jau pieejama, izmantojot IUB vietni, taču jaunās pievienotās funkcijas ļaus veiksmīgāk apkopot datus un informāciju, lai identificētu potenciālas problēmas, piemēram, cik bieži pircējs lauzis līgumu, cik bieži līgumi tiek būtiski grozīti, cik bieži tiek uzsākta sarunu procedūra un cik bieži tiek parakstīti līgumi ar vienu un to pašu piegādātāju. Šāda veida informācijas apvienošana pašlaik nav iespējama. Ja funkciju izstrādētiktu veiksmīgi īstenota, tas varētu būt labas prakses piemērs, kad dati var būt ne tikai atvērti, bet arī pieejami un lietotājam draudzīgi. Tā kā sistēma kļūtu pilnībā automatizēta, administratīvais slogs nepalielinātos. Tomēr nav skaidrs, kādā veidā riska novērtēšanas rīks varētu tikt izstrādāts, iesaistot ieinteresētās personas (īpaši datu lietotājus, kā arī uzņēmumus vai pilsonisko sabiedrību) un kā riski tiktu prioritizēti. Nav arī skaidrs, kā automatizētā sistēma spēs garantēt datu kvalitāti.

Trešais starpposma mērķis palielinās informētību par integritātes paktiem publisko iepirkumu jomā, organizējot mācību pasākumus pašvaldību līmenī visā Latvijā⁹². Ieinteresētās personas atzina, ka patlaban Latvijā nav izteiktas integritātes pakta izmantošanas kultūras⁹³. Šo aktivitāšu sniegtās atziņas

plānots apkopot un izmantot turpmāku integritātes pakta plānošanā un īstenošanā, kā arī realizēt vismaz vienu integritātes pakta pilotprojektu⁹⁴. Taču nav skaidrs, kā tiks organizēti informatīvie pasākumi, kuras pašvaldības piedalīsies iniciatīvā un kurš uzņemsies atbildību par projektu.

Ceturtajā starpposma mērķī ierosināts pētījums par citu līguma veidu informācijas pieejamību, taču nav paskaidrots, kādi līgumi domāti un kā tie tiek pārvaldīti šobrīd. Tāpat apņemšanās nenorāda, kā tiks ņemti vērā pētījuma ieteikumi un vai pētījums radīs izmaiņas.

Pamatojoties uz sagaidāmajiem rezultātiem pēc sistemātiskās datu un iepirkuma līgumu izpildes aprakstu publicēšanas, šīs apņemšanās potenciālo ietekmi uz publiskā iepirkuma datu pieejamības uzlabošanu var raksturot kā mērenu. Gaidāmo ietekmi samazina garantiju trūkums datu standartizācijas un kvalitātes nodrošināšanā.

Līgumu reģistra un tā papildu funkciju izveidošana, kā arī vienkāršota piekļuve iepirkuma līgumu grozījumiem Latvijas IUB un EIS tīmekļa vietnēs uzlabotu pieeju līgumiem un datu lietojamību, taču tas ir atkarīgs no pieejamo datu kvalitātes. Jaunā rīka ieviešana varētu atvieglot korupcijas risku identificēšanu un uzlabot uzraudzības iespējas, taču tam būtu lielāka ietekme, ja rīkā sniegtā informācija būtu saskaņota gan ar ārējo (uzņēmumu, pilsoniskās sabiedrības, datu lietotāju u.c.), gan iekšējo (valdības) ieinteresēto pušu identificētajiem riskiem.

Apņemšanās varētu būt pārveidojoša, ja tajā būtu paredzētas lielākas sadarbības iespējas risku identificēšanā starp valdību un datu lietotājiem, kā arī pilsonisko sabiedrību un uzņēmējdarbību. Tā būtu spēcīgāka, ja spētu nodrošināt, ka dati ir atvērti, kvalitatīvi un standartizēti jaunajā līgumu reģistrā. Turklāt īstenošanas iestādes varētu noteikt prioritāti līgumus publicēšanai saistībā ar Covid-19, kas padarītu apņemšanās atbilstošākas pašreizējiem problēmjautājumiem iepirkumā. Apņemšanās varēja būt sadalīta sīkāk, jo starpposmu mērķi saistībā ar integritātes paktiem krietni atšķiras no darbībām, kas saistītas ar publiskā iepirkuma pārredzamību. Integritātes pakta starpposmu mērķi varētu būt konkrētāki attiecībā uz to īstenošanas vietu un ietvert ne tikai sabiedrības uzraudzības iespēju, bet arī līdzdalības nodrošināšanu.

⁷⁹ OGP darbība: <https://www.opengovpartnership.org/articles-of-governance/>.

⁸⁰ IRM Procedūru rokasgrāmata, (OGP), <https://www.opengovpartnership.org/documents/irm-procedures-manual>.

⁸¹ Skat. Ziņojumu par plāna ieviešanu (2017-2019) : https://www.opengovpartnership.org/wp-content/uploads/2020/07/Latvia_2017-2019_Implementation-Report_for-public-comment_EN.pdf skatīts 12/07/2020

⁸² Eurobarometrs 2018

<https://ec.europa.eu/commfrontoffice/publicopinion/index.cfm/Survey/getSurveyDetail/instruments/SPECIAL/surveyKy/2176> skatīts 07/06/2020

⁸³ Saeima (2019). Saeima konceptuāli atbalsta administratīvi teritoriālo reformu <https://www.saeima.lv/lv/aktualitates/saeimas-zinas/21865-latvijas-republikas-saeimas-eiropas-lietu-28433-saeima-konceptuali-atbalsta-administrativi-teritorialo-reformu> Skatīts 07/06/2020

⁸⁴ Īstenošanas ziņojums (2017-2019) https://www.opengovpartnership.org/wp-content/uploads/2020/07/Latvia_2017-2019_Implementation-Report_for-public-comment_EN.pdf skatīts 12/07/2020

⁸⁵ <https://www.iub.gov.lv/lv/atvertie-dati> Last accessed: 11/09/2020.

⁸⁶ <https://www.iub.gov.lv> skatīts 20/05/2020

⁸⁷ <http://open.iub.gov.lv> skatīts 20/05/2020

⁸⁸ Intervija ar Daci Gaili, IUB, 08/05/2020

⁸⁹ Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīva 2014/24/ES (2014. gada 26. februāris) par publisko iepirkumu un ar ko atceļ Direktīvu 2004/18/EK <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:02014L0024-20180101> skatīts 19/05/2020.

⁹⁰ <https://likumi.lv/ta/en/en/id/287760> skatīts 07/06/2020

⁹¹ <https://www.iub.gov.lv/lv/mekletiepirkumus>

⁹² Informatīvajie apmācību pasākumi jau bija ielānāti, taču tika atlikti Covid-19 krīzes dēļ.

⁹³ Līdz šim bijuši daži integritātes pakta izmantošanas mēģinājumi, bet bez panākumiem. Sīkāka informācija: TI Latvia "Delna" <https://delna.lv/en/integrity-pact/> skatīts 08/06/2020.

⁹⁴ Interview with Dace Gaile, Head of PMB, on 8th of May, 2020

2. Informācijas atklātībai nozīmīgu datu kopu atvēršana

Galvenais uzdevums

Apņemšanās **ietver informācijas atklātībai nozīmīgu datu kopu atvēršanu**, un šīs apņemšanās ietvaros sadarbībā ar datu kopu turētājiem un sabiedrības pārstāvjiem tiks izvērtētas plašākās datu atvēršanas iespējas šādās jomās:

1. Nodokļu nomaksa: nodokļu maksātāju (komersantu) taksācijas gadā samaksāto VID (Valsts ieņēmumu dienesta) administrēto nodokļu kopsumma.
2. Valsts amatpersonu publiski pieejamās valsts amatpersonu deklarāciju daļas, tostarp Valsts prezidenta, Saeimas deputātu, Ministru prezidenta, Ministru prezidenta biedra, ministru, īpašu uzdevumu ministru, parlamentāro sekretāru un republikas pilsētu domju deputātu amatpersonu deklarācijas (Valsts ieņēmumu dienests).
3. Politisko partiju finanses un ziedojumi partijām (Korupcijas novēršanas un apkarošanas birojs).
4. Valsts budžeta izdevumu maksājumi* (Valsts kase).
5. Valsts pārvaldes iestāžu budžeta izpildes informācija** (Valsts kase).
6. Tiesu darbs, darba ātrums tiesu namos, instancēs un lietu kategorijās, tiesnešu darbs (Tiesu administrācija).
7. Ārstniecības iestāžu darbs un rindas pēc pakalpojumiem, ārstu darbs, finansējuma sadalījumus u.c. dati, kas ļauj analizēt un uzlabot veselības nozares pārvaldību (Nacionālais veselības dienests).
8. Sūdzības par iepirkumiem, par iepirkumu procedūru pārkāpumiem piemērotajiem administratīvajiem sodiem (Iepirkumu uzraudzības birojs).
9. Izglītības joma: izglītības iestādes, izglītojamo skaits izglītības iestādēs, studējošo skaits augstākās izglītības iestādēs, akadēmiskā personāla skaits un sadalījums pa amatiem, akreditētās izglītības, tai skaitā augstākās izglītības programmas (Izglītības un zinātnes ministrija).
10. Cilvēkresursi un atlīdzība valsts pārvaldē, Atlīdzības uzskaites sistēmas (AUS) atvērto datu modeļa izstrāde (Valsts kanceleja).

Starpposma mērķi

1. Datu kopu izvērtējums un rekomendāciju izstrāde.
2. Datu kopu atvēršana.

Redaktora piezīme: Apņemšanās pilnais teksts pieejams Latvijas Rīcības plāna dokumentā:
https://www.opengovpartnership.org/wp-content/uploads/2020/02/Latvia_Action-Plan_2019-2021_LV.pdf

IRM Rīcības plāna izvērtējums	
Pārbaudāmība:	Jā
Atbilstība OGP vērtībām:	Piekluve informācijai
Potenciālā ietekme:	Vidēja

Apņemšanās analīze

Šīs apņemšanās mērķis ir turpināt atvērt Latvijas valsts iestāžu rīcībā esošās datu kopas. Iepriekšējais Rīcības plāns ietvēra apņemšanos par atvērtiem datiem, kas palielināja Latvijas atvērto datu portālā publiskoto datu kopu apjomu, kā arī iestāžu skaitu, kas tās publicē.

Atvērto datu pārvaldības tiesisko regulējumu Latvijā veido Informācijas atklātības likums,⁹⁵ kā arī MK noteikumi Nr. 611⁹⁶ (2018), kuros noteikts, ka iestādes to rīcībā esošos atvērtos datus publicē Atvērto datu portālā⁹⁷ mašīnlasāmā formātā. 2019. gadā Latvija pieņēma atvērto datu stratēģiju⁹⁸, izklāstot darbības atvērto datu transformācijai⁹⁹ ar vispārēju mērķi ievērot principu “atvērts pēc noklusējuma”. Tā apņēmas arī piešķirt dotācijas, lai veicinātu uz datiem balstītu jauninājumu attīstību. Daudzas iestādes, piemēram, Iepirkumu uzraudzības birojs¹⁰⁰, Uzņēmumu reģistrs¹⁰¹ un Rīgas dome¹⁰² atvēruši savus datus pirms šo noteikumu un stratēģiju ieviešanas. Atvērto datu portālā tagad ir 395 datu kopas no 76 institūcijām¹⁰³. Vairāk nekā 75% vietējo / reģionālo pašvaldību īsteno atvērto datu iniciatīvas¹⁰⁴.

Pašlaik lielākā daļa informācijas datu kopās ir publiski pieejama tikai slēgtos datu formātos. Atalgojuma reģistrācijas sistēma publiski pieejama nav. Informācija publicēta dažādos formātos, t.sk. .docx, .xlsx un PDF. Piemēram, Izglītības un zinātnes ministrija publicē datus par studentu skaitu gan .xlsx, gan PDF formātā. Valsts kases valsts budžeta izdevumi un Tiesu administrācijas dati par tiesu darba ātrumu pieejami .xlsx formātā, savukārt KNAB dati par partiju finansēšanu pieejami, izmantojot interaktīvu tiešsaistes datu bāzi¹⁰⁵, kas ļauj lietotājam meklēt datus par noteiktu periodu. Kopumā trūkst konsekvences sistēmā, kā datus publicēt, glabāt un kādus formātus izmantot. Kā atzīmēja ministrijas pārstāvis¹⁰⁶, daudzos gadījumos jārisina arī ievērojami tehniski izaicinājumi, piemēram, nepieciešamās infrastruktūras trūkums darbam ar atvērto datu formātiem¹⁰⁷. Ne visas iestādes pārzina atvērto datu jēdzienu un dažos gadījumos tās, iespējams, nespēj ērti publicēt datus vajadzīgajā formātā¹⁰⁸.

Tika arī atzīmēts¹⁰⁹, ka datu kopu publiskošanu var apgrūtināt finansējuma trūkums, jo datu publicēšanas automatizēšanā un personāla apmācībās par atvērto datu izmantošanu jāiegulda līdzekļi. Šis jautājums tiks izpētīts, novērtējot datu kopu atvēršanas tehniskās iespējas.

Ieinteresētās puses vērtē apņemšanās uzskaitīto datu kopu atvēršanu¹¹⁰ kā svarīgu soli valdības darba efektivitātes uzlabošanā. Tas ne tikai ļaus sabiedrībai piekļūt informācijai, bet arī to atkārtoti izmantot. Turklāt šo datu kopu atvēršana netieši palīdz risināt sociālekonomiskos jautājumus, piemēram, samazināt veselības pakalpojumu gaidīšanas laiku, nodrošināt izglītības nozares pārredzamību un uzraudzīt tiesas namu efektivitāti. Arī informācija par politisko finansējumu tiek uzskatīta par datiem, kurus varētu publicēt mašīnlasāmos formātos¹¹¹.

Apņemšanās pirmajā daļā paredzēts konsultāciju process (atspoguļots I. starpposma mērķī), kura ietvaros katrs identificētais datu kopums tiks novērtēts kopīgā diskusijā, kurā iesaistīta Vides aizsardzības un reģionālās attīstības ministrija (šīs apņemšanās vadošā institūcija) un atbildīgā iestāde. Ja dati atvērtā formātā vēl nav publiski pieejami, datu kopu atvēršanas kritēriji balstīti uz datu konfidencialitāti un pieejamības ētisko aspektu (piemēram, vai datu kopā ir medicīniski, personas vai citi privāti dati), tiesiskiem kritērijiem (piemēram, komercnoslēpumu aizsardzība), mašīnlasāmību un atbildīgās iestādes iespējām nodrošināt datu atvērtību¹¹².

Apņemšanās noteiks datu atvēršanas iespējamību, kā arī šķēršļus. Ja process tiks veiksmīgi īstenots, šīs apņemšanās potenciālo ietekmi varētu raksturot kā mērenu, jo pirmo reizi sabiedrībai būs pieejama informācija atvērtos formātos. Apņemšanās būtu pārveidojoša, ja tā paredzētu visās valsts institūcijās nodrošināt datu apkopošanu vai publicēšanu standartizētā veidā, kā arī veicinātu atvērto datu aktīvu izmantošanu, lai palielinātu reformas ar ekonomisko un sabiedrisko ietekmi.

-
- ⁹⁵ Informācijas atklātības likums <https://likumi.lv/ta/en/id/50601-freedom-of-information-law> skatīts 07/06/2020.
- ⁹⁶ Ministru kabineta noteikumi Nr. 611 (2018) "Kārtība, kādā iestādes ievieto informāciju internetā" <https://likumi.lv/ta/en/en/id/301865> skatīts 26/06/2020.
- ⁹⁷ <https://data.gov.lv/>
- ⁹⁸ Ministru kabinets (2019). Latvijas atvērto datu stratēģija <http://tap.mk.gov.lv/lv/mk/tap/?pid=40472319> skatīts 07/06/2020.
- ⁹⁹ Ministru kabinets (2019). Informatīvais ziņojums "Latvijas atvērto datu stratēģija" http://tap.mk.gov.lv/doc/2019_08/VARAM_info_zin_dati_1308.1376.docx skatīts 25/06/2020.
- ¹⁰⁰ Iepirkumu uzraudzības biroja atvērtie dati pieejami <http://open.iub.gov.lv/> skatīts 20/06/2020.
- ¹⁰¹ Uzņēmuma reģistra atvērtie dati pieejami <https://www.ur.gov.lv/en/specialized-information/open-data/> skatīts 20/06/2020.
- ¹⁰² Rīgas pašvaldības pakalpojumu portāla dati pieejami <https://www.eriga.lv/Catalog.aspx> skatīts 20/06/2020.
- ¹⁰³ Latvijas Atvērto datu portāls (2020). <https://data.gov.lv/lv> skatīts 08/07/2020.
- ¹⁰⁴ Atvērto datu portāls (2019). Ziņojums par atvērto datu termiņiem https://www.europeandataportal.eu/sites/default/files/open_data_maturity_report_2019.pdf skatīts 07/06/2020.
- ¹⁰⁵ <https://www.knab.gov.lv/lv/dbj/donations> skatīts 12/07/2020.
- ¹⁰⁶ Intervija ar Tomu Ceļmilleru, Aizsardzības ministrija, 06/05/2020.
- ¹⁰⁷ Novērojums tika izcelts intervijā ar vadošu ieinteresēto personu atvērto datu jautājumā 2020. g. maijā.
- ¹⁰⁸ Ministru kabinets (2019). Latvijas atvērto datu stratēģija <http://tap.mk.gov.lv/lv/mk/tap/?pid=40472319> skatīts 07/06/2020.
- ¹⁰⁹ Intervija ar Tomu Ceļmilleru, Aizsardzības ministrija, 06/05/2020.
- ¹¹⁰ Intervija ar Tomu Ceļmilleru (darba grupas vārdā), Aizsardzības ministrija, 06/05/2020.
- ¹¹¹ Transparency International Latvia ("Delna") 2019. Atvērtie dati un politiskā godprātība Baltijas un Ziemeļvalstu reģionā https://www.transparency.lt/wp-content/uploads/2019/11/Open_Data_Report.pdf skatīts 12/07/2020.
- ¹¹² No intervijām ar ieinteresētajām personām 2020. g. maijā.

3. Interesu pārstāvniecības un lobēšanas atklātība

Galvenais uzdevums

Apņemšanās ietver pārstāvēto interešu un lobēšanas atklātības veicināšanu šādos virzienos:

- interešu pārstāvniecības (lobēšanas atklātības) regulējuma pilnveide;
- informatīvi pasākumi, tostarp sabiedrībā, lai veicinātu pārstāvēto interešu atklātību un izpratni par ieguvumiem no tās;
- iniciatīva ieviest lielāku atklātību par noteiktu amatpersonu sanāksmēm (atvērtie kalendāri jeb dienaskārtības);
- izpratnes vairošana par lobēšanas atklātību iestādēs (darbinieku un vadības līmenī).

Starpposma mērķi

Lobēšanas atklātības jautājumi iekļauti vienās Valsts administrācijas skolas apmācībās un vienās Augstākā līmeņa vadītāju attīstības programmas apmācībās.

Redaktora piezīme: Apņemšanās pilnais teksts pieejams Latvijas Rīcības plāna dokumentā:

https://www.opengovpartnership.org/wp-content/uploads/2020/02/Latvia_Action-Plan_2019-2021_LV.pdf

IRM Rīcības plāna izvērtējums	
Pārbaudāmība:	Jā
Atbilstība OGP vērtībām:	Pieklūve informācijai
Potenciālā ietekme:	Zema

Apņemšanās analīze

Apņemšanās risina vienu no visgrūtākajiem jautājumiem korupcijas novēršanas un atklātības jomā Latvijā. Darbs pie lobēšanas atklātības tiesiskā regulējuma notiek jau vairāk nekā desmit gadus, taču lobēšana Latvijā joprojām nav reglamentēta. Šī tēma apskatīta iepriekšējos OGP Rīcības plānos – 3. Rīcības plānā tika iekļauts starpposma mērķis organizēt fokusa grupas diskusijas par lobēšanu, ko īstenoja KNAB. Tomēr šī aktivitāte tikai nedaudz uzlaboja līdzdalību un neradīja izmaiņas lobēšanas atklātībā¹³.

Lobēšana Latvijā visbiežāk novērojama nozarēs, kur pastāv stingrāks valsts regulējums un lielāki valsts budžeta ieguldījumi, tostarp farmācijas, celtniecības, kā arī informācijas un komunikācijas tehnoloģiju nozarēs¹⁴. Vairāk nekā puse Latvijas iedzīvotāju (52,4 %) lobistu ietekmi uz lēmumu pieņemšanu uzskata par korupciju¹⁵. 2012. gadā Latvijas Lobistu asociācija¹⁶ izstrādāja ētikas kodeksu, kas kalpotu kā pašregulējošs institūts, taču organizācija jau vairākus gadus nedarbojas¹⁷.

Šī apņemšanās ietver plaši formulētus starpposma mērķus, nenorādot konkrētus gaidāmos rezultātus. Tā paredz nodrošināt Valsts administrācijas skolas rīkotas apmācības, kā arī apmācības Augstākā līmeņa vadītāju attīstības programmā. Pašlaik Valsts administrācijas skola šādas apmācības nepiedāvā. Apņemšanās min arī informācijas publicēšanu par valsts amatpersonu sanāksmēm, ieviešot atvērtos kalendārus (dienas kārtības). Pašlaik šādas prakses nav, turklāt apņemšanās nenorāda, uz kurām valsts amatpersonām tā attiektos, nedz arī to, vai tā ir prasība vai ieteikums. Apņemšanās paredz informatīvu pasākumu ieviešanu ieinteresētajām personām un plašākai

sabiedrībai, lai palielinātu izpratni par lobēšanas procesa atklātību un iespējamos ieguvumus. Kā minēts intervijā ar valsts iestādes pārstāvi¹¹⁸, nākamajos mēnešos jāizstrādā konkrētāks plāns attiecībā uz šo darbību plānošanu un īstenošanu.

Lai gan starpposma mērķu izpilde varētu radīt pozitīvas izmaiņas salīdzinājumā ar pašreizējo praksi, tomēr nepieņemot stingrus likumus, kas atbilst starptautiskajiem lobēšanas regulēšanas standartiem, šī apņemšanās nespēs nodrošināt jēgpilnu lobēšanas atklātības reformu Latvijā. Lai gan funkcionējošas un efektīvas lobēšanas struktūras izveide un ieviešana varētu būt pārveidojoša, Saeima norādīja, ka ieinteresēto pušu foruma uzstādījums Rīcības plānā ieviest jaunu likumu ir pārmērīgs. Lai apietu šo problēmu, ieinteresēto pušu forums nolēma izņemt ar Saeimu saistītus starpposma mērķus no lobēšanas reģistra izveides un jaunā lobēšanas likuma pieņemšanas. Saeimas pārstāvji komentēja, ka, lai arī izpildvara nevar dot Saeimai uzdevumus, Rīcības plānā iespējams iekļaut apņemšanās saistībā ar likumdošanu, ja Saeima tās ierosina¹¹⁹.

Tādējādi ieinteresēto pušu foruma darba grupa vēlējās iekļaut šo apņemšanos plānā, lai tā kalpotu kā atbalsts lobēšanas sistēmas izstrādei. Ministrijas pārstāvju skatījumā¹²⁰ šāds pavērsiens ir būtisks, jo tas veicina vispārējo atvērtības un pārredzamības kultūru Latvijā – pat ja Saeima pašlaik neatbalsta Rīcības plāna apņemšanās, kurās paredzēta likumdošanas ieviešana. Pašreizējā apņemšanās joprojām varētu sekmēt pārredzamas lobēšanas koncepciju iestādēs, sniegt informāciju par valsts amatpersonu sanāksmju plāniem kalendāru un veicināt izpratni par šo tēmu. Lai gan šī apņemšanās ir ambicioza, tās potenciālā ietekme pašreizējā situācijā tiek prognozēta kā samērā neliela.

¹¹³ Skat. Implementation reports 2017-2019 https://www.opengovpartnership.org/wp-content/uploads/2020/07/Latvia_2017-2019_Implementation-Report_for-public-comment_EN.pdf skatīts 12/07/2020.

¹¹⁴ Tādas iestādes kā Ārvalstu investoru padome Latvijā, Latvijas Tirdzniecības un rūpniecības kamera un arodbiedrības arī ieņem nozīmīgu lomu lobēšanā.

¹¹⁵ SKDS (2008; 2014). Aptauja Demokrātijas auditam 2015

https://www.szf.lu.lv/fileadmin/user_upload/szf_faili/Petnieciba/sppi/demokratija/ENG_Audit_of_Democracy_2015.pdf skatīts 07/06/2020.

¹¹⁶ "Diena" (2012). Nodibināta Lobētāju asociācija <https://www.diena.lv/raksts/latvija/zinas/nodibinata-lobetaju-asociacija-13941271> skatīts 07/06/2020.

¹¹⁷ Kalniņš, V., Valtensbergs, V., Grumolte-Lehre, I. un Beizītere, I. (2019). Lobēšanas normatīvais regulējums un problemātika Latvijā un Eiropā https://www.saeima.lv/petijumi/Lobesana_Latvija_un_Eiropa_2019.pdf skatīts 07/06/2020.

¹¹⁸ Intervija ar Inesi Kušķi, Valsts kanceleja, 06/05/2020.

¹¹⁹ No vairākām ieinteresētajām personām interviju laikā 2020. g. maijā.

¹²⁰ Intervija ar Inesi Kušķi, Valsts kanceleja, 06/05/2020.

4. Atvērtā pārvaldība pašvaldībās

Galvenais uzdevums

Apņemšanās paredz veidot pašvaldībās atbalstošu vidi, kas vērsta uz sabiedrības līdzdalības praktizēšanu un lielāku atklātību. Apņemšanās ietver šādus pasākumus:

1. Mazināt formālismu sabiedrības iesaistē.
2. Līdzdalības regulējuma un iedzīvotājiem aktuālas informācijas pieejamības uzlabošana pašvaldībās.
3. Izglītības iniciatīvu sekmēšana par līdzdalību (3. pasākumu īsteno sasaistē ar 5. apņemšanos).
4. Atvērtu pašvaldību kustība.

Starpposma mērķi

1. Atvērtības standartu un rekomendāciju izstrāde pašvaldībām.
2. Vismaz 3 pašvaldības iesaistās atvērtu pašvaldību kustībā.

Redaktora piezīme: Apņemšanās pilnais teksts pieejams Latvijas Rīcības plāna dokumentā:
https://www.opengovpartnership.org/wp-content/uploads/2020/02/Latvia_Action-Plan_2019-2021_LV.pdf

IRM Rīcības plāna izvērtējums	
Pārbaudāmība:	Jā
Atbilstība OGP vērtībām:	Piekluve informācijai, pilsoniskā līdzdalība
Potenciālā ietekme:	Vidēja

Apņemšanās analīze

Apņemšanās galvenais mērķis ir palielināt iedzīvotāju līdzdalību vietējo lēmumu pieņemšanā, izglītojot sabiedrību par līdzdalības iespējām un stiprinot tās līdzdalības iemaņas. Vēl viens no apņemšanās mērķiem ir dot iespēju pašvaldībām aktīvāk izmantot līdzdalības rīkus.

Pilsoniskā sabiedrība Latvijā paudusi bažas¹²¹ valdībai par relatīvi zemu valdības iesaisti sabiedrībā un priekšlikumu trūkumu šīs problēmas risināšanai. Pašvaldību referendumu likums Latvijā ir darba kārtībā jau vairākus gadus, tomēr vēl nav apstiprināts. Iedzīvotāju iesaistīšanos pašvaldību līmenī var raksturot kā mazaktīvu, un vietējo pašvaldību piedāvātie iesaistes pasākumi parasti panāk nelielu atsaucību¹²². Vietējās pilsoniskās sabiedrības organizācijas reti piedalās pašvaldības padomes vai komisiju sanāksmēs¹²³. Galvenie iemesli ir savstarpējās uzticības trūkums starp plašāku sabiedrību un pašvaldībām, pilsonisko prasmju trūkums, kā arī informācijas trūkums par lēmumu pieņemšanu reģionālā līmenī. Pašlaik Latvija nespēj veidot sistemātiskas iniciatīvas līdzdalības demokrātijas veicināšanai pašvaldībās. Tomēr Vides aizsardzības un reģionālās attīstības ministrija (VARAM)¹²⁴ jaunajā likumā par pašvaldībām ierosinājusi noteikumus līdzdalības budžeta veidošanas mehānismu pieņemšanai pašvaldību līmenī. Dažas pašvaldības, piemēram, Sigulda, Valmiera un Talsi,¹²⁵ izrādījušas iniciatīvu un piedāvājušas savus risinājumus, īpaši digitālo tehnoloģiju un sociālo mediju kanālu lietojumā.

Pirmais solis, ko paredz apņemšanās, ir apkopot un izpētīt labas prakses piemērus un izmantot rezultātus, lai izstrādātu priekšlikumus, atklātības standartus un ieteikumus pašvaldībām. Lai arī pilsoņi šobrīd var piedalīties vietējās sanāksmēs, apņemšanās paredz uzlabot pašreizējo situāciju, izstrādājot īpašu formātu, kur katrā sanāksmē paredzēts laiks “brīvajam mikrofonam”. Tas nozīmē, ka daļa sanāksmes rezervēta tam, lai pilsoņi varētu brīvi paust savas bažas un idejas. Tas potenciāli varētu dot pilsoņiem lielāku kontroli pār dienaskārtības noteikšanu.

Apņemšanās ietvaros paredzēts arī uzlabot reģionālā līmeņa informācijas pieejamību plašākai sabiedrībai, īpaši attiecībā uz tiesību aktu grozījumiem. Pašlaik pašvaldībām nav konsekventas sistēmas, kā publicēt grozījumus vietējos noteikumos. Tādējādi sabiedrībai nereti ir grūti izsekot, kas tieši mainījies un ko vēsta jaunie grozījumi¹²⁶. Apņemšanās paredz nodrošināt, lai visu pašvaldību saistošie noteikumi tiktu publicēti oficiālajā izdevumā "Latvijas Vēstnesis" un sakārtoti tiesību aktu portālā www.likumi.lv.

Kopumā šīs apņemšanās potenciālo ietekmi uz iedzīvotāju līdzdalības uzlabošanu pašvaldībās var raksturot kā mērenu. Neskatoties uz apņemšanās mērķiem un pozitīvajiem priekšlikumiem izstrādāt labas prakses ieteikumus pašvaldībām un uzlabot lēmumu pieejamību vietējā līmenī, nav paredzēti īpaši pasākumi, lai nodrošinātu atbalstu konkrētu grupu, piemēram, sievietēm, LGBT+, invalīdu u.c. līdzdalības iespēju palielināšanai. Lai tā būtu pārveidojoša, apņemšanās varētu ietvert pilsonisko izglītošanu, īpašu grupu iesaisti atbilstošās politikas jomās un aktīvāku esošo līdzdalības iespēju un kanālu izmantošanu.

Pašreizējā formā apņemšanās ir noderīgu darbību apkopojums, taču nav skaidrs, kādi konkrēti soļi jāveic, lai tās īstenotu. Būtu vēlams piedāvāt noteiktus un labi izstrādātus risinājumus iedzīvotāju iesaistes uzlabošanai pašvaldību līmenī, jo gaidāmā reģionālā reforma samazinās pašvaldību skaitu no 119 līdz 39¹²⁷. Lai arī apņemšanās izceļ būtiskas tēmas, tās pasniegtas vispārīgi un bez precīzi formulētiem pasākumiem Rīcības plāna īstenošanas posmam. Piemēram, derētu minēt vairāk aktivitāšu saistībā ar VARAM iecerēm līdzdalības budžeta plānošanai vietējā līmenī un norādīt, kā tās varētu veicināt iesaisti un atvērtas pārvaldes kultūru.

¹²¹ Piem. LPA (2019). Atvērta vēstule par NAP <https://www.pkc.gov.lv/sites/default/files/inline-files/eLPA%20par%20NAP2027.pdf> skatīts 07/06/2020.

¹²² Stafecka, L. And Tarasova, S. (2019). Pārskats par iedzīvotāju iesaistes piemēriem Latvijas pašvaldībās http://providus.lv/article_files/3607/original/Parskats_par_iedzivotaju_iesaisti_LV.pdf?1572427163 skatīts 07/06/2020.

¹²³ Kažoka I., Stafecka L. (2017). Pētījums par pašvaldībām <http://deputatiuzdelnas.lv/assets/upload/userfiles/files/PROVIDUS%20petijums%20par%20pasvaldibam%202017.pdf> skatīts 07/06/2020.

¹²⁴ Ministru kabinets (2020). Konceptuālais ziņojums “Par līdzdalības budžeta ieviešanu Latvijā” http://tap.mk.gov.lv/doc/2020_05/VARAMZin_20042020_Lidzbudzets.714.docx skatīts 07/06/2020.

¹²⁵ Sīkāk par iniciatīvām sk. Stafecka, L. And Tarasova, S. (2019). Pārskats par iedzīvotāju iesaistes piemēriem Latvijas pašvaldībās http://providus.lv/article_files/3607/original/Parskats_par_iedzivotaju_iesaisti_LV.pdf?1572427163 skatīts 07/06/2020.

¹²⁶ No intervijām ar ieinteresētajām personām 2020. g. maijā.

¹²⁷ Saeima (2019). Saeima konceptuāli atbalsta administratīvi teritoriālo reformu <https://www.saeima.lv/lv/aktualitates/saeimas-zinas/21865-latvijas-republikas-saeimas-eiropas-lietu-/28433-saeima-konceptuali-atbalsta-administrativi-teritorialo-reformu> skatīts 07/06/2020.

5. Kvalitatīva sabiedrības iesaiste reformu procesos un sabiedrībai aktuālu jautājumu risināšanā

Galvenais uzdevums

1. Izpratnes, zināšanu un prasmju veicināšana par sabiedrības līdzdalību.
2. Līdzdalības un iedzīvotāju iesaistes labās prakses pilotprojekti (Īsteno sasaistē ar 6. apņemšanās pasākumu "Korupcijas risku mazināšana veselības aprūpes sistēmā").
3. Līdzdalības atbalsta pasākumi un e-līdzdalības rīku izstrāde.

Starpposma mērķi

1. Izglītojoši pasākumi par līdzdalību atbildīgajām amatpersonām, VPVKAC darbiniekiem un sabiedrības pārstāvjiem reģionos (vismaz 1 mācības katrai grupai).
2. Īstenots vismaz 1 pilotprojekts.
3. Sabiedrības līdzdalības ieteikumu izstrāde un izvietošana e-vidē, tostarp tai.mk.gov.lv un TAP portālā.
4. TAP skaita procentuāls pieaugums, par kuriem sabiedrības viedoklis ir noskaidrots.

Redaktora piezīme: Apņemšanās pilnais teksts pieejams Latvijas Rīcības plāna dokumentā:

https://www.opengovpartnership.org/wp-content/uploads/2020/02/Latvia_Action-Plan_2019-2021_LV.pdf

IRM Rīcības plāna izvērtējums	
Pārbaudāmība:	Jā
Atbilstība OGP vērtībām:	Pieklūve informācijai, pilsoniskā līdzdalība
Potenciālā ietekme:	Vidēja

Apņemšanās analīze

Šis apņemšanās mērķis ir sniegt valsts amatpersonām un sabiedrībai informāciju par pilsonisko līdzdalību. Apņemšanās izceļ līdzdalību kā OGP vērtību un tajā raksturotas darbības, kas rosina pilsonisko līdzdalību aizsardzības, veselības un diasporu ietekmējošās politikas jomās. Vēl viens no apņemšanās mērķiem ir sekmēt e-līdzdalības rīku izstrādi.

Saskaņā ar ESAO datiem, Latvija pilsoniskajā līdzdalībā ir vidēji aktīva¹²⁸. Saskaņā ar Eiropas sociālā pārskata¹²⁹ datiem, tikai 9 % pilsoņu var uzskatīt par pilsoniski aktīviem. Turklāt no pieciem Demokrātijas indeksa galvenajiem mainīgajiem lielumiem¹³⁰ Latvija ieņem viszemāko vietu tieši politikajā līdzdalībā (5,56).

Lai arī pašreizējais tiesiskais regulējums Latvijā paredz, ka līdzdalību nodrošina valsts un pašvaldība¹³¹, pilsoniskās sabiedrības pārstāvji¹³² atzīmēja, ka praksē tas vēl nenozīmē veiksmīgu iesaistīšanos. Valsts kancelejas 2019. gada aptaujas rezultāti¹³³ liecina, ka sabiedrība ir ieinteresēta piedalīties lēmumu pieņemšanas sākumposmā, taču iespējas tiek sniegtas reti. Turpmāku dalības līmeņa pazemināšanos veicina konstruktīvu diskusiju, atgriezeniskās saites un pamatinformācijas trūkums. Pilsoniskās sabiedrības pārstāvji arī atzīmēja¹³⁴, ka līdzdalība notiek neregulāri, pārāk formāli un priekšlikumu iesniegšanai paredzētā valoda bieži ir birokrātiska un pārāk sarežģīta. Kopumā galvenie

šķēršļi līdzdalībai ir izpratnes trūkums par to, kāpēc līdzdalība ir izdevīga gan plašākai sabiedrībai, gan valdības un pašvaldību amatpersonām, kā arī valsts un reģionālā līmenī pieejamo instrumentu, metožu un resursu trūkums.

Apņemšanās mērķis ir risināt šos jautājumus, ieviešot jauno TAP portālu (Vienotais tiesību aktu projektu izstrādes un saskaņošanas portāls), kuru plānots laist klajā 2021. gada pirmajā ceturksnī. Šis portāls kalpos kā vienota platforma likumiem un noteikumiem, attīstības plānošanas dokumentiem, likumu un tiesību aktu projektiem, kā arī informācijai par iespējam piedalīties noteikumu un likumu veidošanā. Pašlaik šī informācija ir izkaisīta dažādu iestāžu vietnēs. Nav datu par likumdošanu, ko veidojusi aktīva sabiedrības līdzdalība, tāpēc portāls palīdzēs aprēķināt, cik daudzi likumu un noteikumu projekti veidoti ar sabiedrības līdzdalību.

Apņemšanās ietver arī trīs izmēģinājuma projektus, kas jāveic sadarbībā ar citām valsts institūcijām. Lai gan nav skaidrs, kā notiks cilvēku iesaiste, Aizsardzības ministrija ir apstiprinājusi¹³⁵, ka valsts aizsardzības sistēmas projektēšanas procesā būtu jāiekļauj plašākā sabiedrība. Arī Ārlietu ministrija apstiprinājusi vēlmi mērķtiecīgāk iekļaut diasporu lēmumos, kas to skar. 2019. gada Diasporas likums¹³⁶ paredz pilsoniskās un politiskās līdzdalības veicināšanu, taču pagaidām joprojām trūkst noteiktu līdzdalības mehānismu un iesaistīšanās iespēju¹³⁷. Visbeidzot, Veselības ministrija sadarbosies ar KNAB, lai novērstu mazapjoma korupcijas riskus starp pacientiem un ārstiem sabiedrības veselības nozarē. Kopš plāna apstiprināšanas, valdība ir apstiprinājusi, ka aptauju veiks Veselības ministrija sadarbībā ar PROVIDUS, nevis KNAB¹³⁸. Veselības nozare sīkāk apspriesta 6. apņemšanās analizē.

Visbeidzot, apņemšanās uzsvēr nepieciešamību nodrošināt e-līdzdalības rīku izstrādi, taču nav precīzi zināms, kā tas varētu notikt. Latvijā ir vairākas veiksmīgas pilsoniskās sabiedrības līdzdalības platformas, piemēram, “Deputāti uz delnas”¹³⁹ – portāls ar detalizētu informāciju par deputātiem un lūgumrakstu vietne “Mana balss”, kas ar panākumiem sekmējusi lūgumrakstu iesniegšanu Saeimā. Likumus pozitīvi ietekmējuši 67,5 % “Mana balss” platformā iesniegto iniciatīvu. 2018. gadā tika iesniegtas 153 iniciatīvas, un tās parakstīja 237 812 cilvēki. Tas ir gandrīz divreiz vairāk nekā 2015. gadā¹⁴⁰.

Šīs apņemšanās iespējamā ietekme ir mērena, jo tā paredz plašas izglītības aktivitātes un trīs izmēģinājuma procesus, kas ietvertu sabiedrības līdzdalību. Apņemšanās ietvaros redzami arī centieni palielināt to likumprojektu un noteikumu projektu skaitu, kurus ietekmējusi sabiedrība, lai gan tā nedefinē mērķus vai prasības par līdzdalības veidu. Veiksmīga e-līdzdalības platformu sekmēšana varētu ietekmēt arī sabiedrības līdzdalību politiskajā un pilsoniskajā dzīvē. Lai apņemšanās būtu pārveidojoša, attiecīgās iestādes varētu apsvērt pastāvīgus mehānismus pilsoniskai iesaistei politikas veidošanas procesos un izmantot šīs iniciatīvas, lai izmēģinātu sabiedrības iesaisti, identificētu šķēršļus līdzdalībai un izstrādātu risinājumus. Īpašu uzmanību varētu pievērst grupām, kuras tieši ietekmē attiecīgā politika vai kuras politikas veidošanas procesā tiek reti uzklausītas.

¹²⁸ OECD (2019). Pārskats par Latviju <http://www.oecd.org/economy/surveys/latvia-2019-OECD-economic-survey-overview.pdf> skatīts 07/06/2020.

¹²⁹ Eiropas sociālais pārskats (2018). <https://www.europeansocialsurvey.org/data/country.html?c=latvia> skatīts 12/07/2020.

¹³⁰ *The Economist Intelligence Unit* (2018), Demokrātijas indekss http://www.eiu.com/public/thankyou_download.aspx?activity=download&campaignid=Democracy2018 skatīts 07/06/2020.

¹³¹ Ministru kabineta noteikumi Nr. 970, 5. punkts (25/09/2009), “Sabiedrības līdzdalības kārtība attīstības plānošanas procesā”; Valsts pārvaldes iekārtas likums. 10. pants, 7. punkts un 48. pants, 2. punkts.

¹³² Intervija ar Aldu Sebri, Sabiedrības integrācijas fonds, 18/05/2020.

Intervija ar Kristīni Zonbergu, LPA, 14/05/2020.

¹³³ Aptaujas rezultāti pieejami https://mk.gov.lv/sites/default/files/editor/Lidzdaliba/prez_ideju_talka_14.10.2019.pdf skatīts 26/06/2020.

¹³⁴ Intervija ar Aldu Sebri, Sabiedrības integrācijas fonds, 18/05/2020.

Intervija ar Kristīni Zonbergu, LPA, 14/05/2020.

¹³⁵ <http://tap.mk.gov.lv/mk/tap/?pid=40462120> skatīts 20/05/2020..

¹³⁶ Diasporas likums <https://likumi.lv/ta/id/302998-diasporas-likums> skatīts 07/06/2020

¹³⁷ Mieriņa, I., Zača, E. and Buholcs, J. (2018). Diasporas politikas attīstība https://www.diaspora.lu.lv/fileadmin/user_upload/lu_portal/projekti/diaspora/Diasporas_politikas_attistiba_-_zinojums_publicesanai.pdf skatīts 07/06/2020.

¹³⁸ Šo informāciju apstiprināja Inese Kuške, VK.

¹³⁹ Deputāti uz Delnas <http://deputatiuzdelnas.lv/lv/13-saeima/deputatu-kandidati> skatīts 26/06/2020.

¹⁴⁰ SGI (2019). Ziņojums par Latviju https://www.sgi-network.org/docs/2019/country/SGI2019_Latvia.pdf skatīts 26/06/2020.

6. Korupcijas novēršanas pasākumi

Galvenais uzdevums

Apņemšanās paredz īstenot šādus pasākumus, lai laikus novērstu korupciju un interešu konfliktu:

1. Atbalsts zināšanu veicināšanai valsts pārvaldē un sabiedrībā interešu konfliktu un korupcijas novēršanai, kā arī neiecietībai pret korupciju.
2. Pasākumi korupcijas risku mazināšanai veselības aprūpes sistēmā (īsteno sasaistē ar 5. apņemšanos – sabiedrības līdzdalības pilotprojektu veselības aprūpes jomā).
3. Veicināt, lai praksē tiktu nodrošināta atklātība saistībā ar pašvaldību un to kapitālsabiedrību iepirkumu procesu un finanšu līdzekļu izlietojumu (tai skaitā meitas uzņēmumu līdzekļu, kā arī biedrībām un nodibinājumiem piešķirto līdzekļu izlietojumu) un netiktu pieļauta nonākšana interešu konflikta situācijā.
4. Darba devēja/iestādes informēšana par to, ka pret attiecīgās iestādes nodarbināto uzsākti un/vai pabeigti kriminālprocesi, kas tam turpmāk aizliedz ieņemt noteiktu amatu vai uzliet noteiktus ierobežojumus.

Starpposma mērķi

1. Valsts pārvaldes darbinieku apmācības.
2. Atbalsts valsts pārvaldes darbiniekiem interešu konflikta un korupcijas jautājumos, izmantojot interaktīvas un inovatīvas metodes.
3. Īstenots pasākums sabiedrības veselības nozarē.
4. Sagatavoti ieteikumi lielākas caurskatāmības nodrošināšanai pašvaldību un to kapitālsabiedrību finansējuma izlietojumā, nepieļaujot nonākšanu interešu konfliktā.
5. Veikti grozījumi normatīvajos aktos, kas paredz pilnveidot informācijas apmaiņu starp valsts iestādēm par uzsāktajiem vai pabeigtajiem kriminālprocešiem saistībā ar valsts pārvaldē nodarbinātajiem.

Redaktora piezīme: Apņemšanās pilnais teksts pieejams Latvijas Rīcības plāna dokumentā:
https://www.opengovpartnership.org/wp-content/uploads/2020/02/Latvia_Action-Plan_2019-2021_LV.pdf

IRM Rīcības plāna izvērtējums	
Pārbaudāmība:	Jā
Atbilstība OGP vērtībām:	Nav
Potenciālā ietekme:	Vidēja

Apņemšanās analīze

Šīs apņemšanās mērķis ir īstenot korupcijas novēršanas pasākumus Latvijā, apmācot ierēdņus un veicinot informētību iestādēs. Paredzēti arī profilakses un uzraudzības pasākumi veselības aprūpes sistēmā un pašvaldībās, taču nav skaidrs, vai tie rada pietiekamas iespējas sabiedrībai saukt amatpersonas pie atbildības.

Saskaņā ar jaunāko GRECO ziņojumu¹⁴¹, pēdējo divdesmit gadu laikā korupcijas ierobežošanai Latvijā piešķirti ievērojami resursi un uzmanība jāpievērš izpildvaras funkcijām. Turklāt 2016. gada globālais korupcijas barometrs liecināja, ka aptuveni 14 % Latvijas sabiedrisko pakalpojumu lietotāju

ir iesaistījušies kukuļdošanā¹⁴². Jaunāki dati¹⁴³ liecina – salīdzinājumā ar pagātņi, sabiedrība uzskata korupciju par mazāku problēmu, neskatoties uz nesenajiem liela mēroga korupcijas¹⁴⁴¹⁴⁵ un valsts sagrābšanas piemēriem¹⁴⁶¹⁴⁷.

Pēdējos gados Latvija palielinājusi maksimālos naudas sodus par ārvalstu kukuļošanu, nelikumīgi iegūtu līdzekļu legalizāciju un viltus grāmatvedības pārkāpumiem. Ir pazemināts sliekšnis, lai pierādītu nelikumīgi iegūtu līdzekļu legalizāciju un apstiprināti visaptveroši tiesību akti trauksmes cēlēju aizsardzībai. OECD to atzinusi par pozitīvu tendenci¹⁴⁸.

KNAB ir galvenā institūcija, kas īsteno korupcijas novēršanas, atklāšanas un izmeklēšanas pasākumus Latvijā. KNAB valdības institūciju darbiniekiem rīko regulāras apmācības par korupcijas novēršanu, tiesisko pretkorupcijas sistēmu un ētiku¹⁴⁹. KNAB pēc pieprasījuma organizē valsts pārvaldes iestāžu darbinieku apmācības par interešu konfliktu¹⁵⁰. KNAB arī informē plašāku sabiedrību par korupcijas tendencēm valstī un neatklātajām korupcijas lietām. Apņemšanās mērķis ir ieviest un izmantot dažādus rīkus, lai veicinātu zināšanu apmaiņu valsts pārvaldē. Apņemšanās pamatā ir aptauja, kas palīdzēs noteikt efektīvākos rīkus izvērīto mērķu sasniegšanai.

Apņemšanās ietver arī pasākumus, kas jāveic korupcijas risku mazināšanai veselības aprūpes sistēmā, uz kuriem KNAB pirmoreiz norādīja 2011. gadā¹⁵¹. 2018. gadā 57 % sabiedrības uzskatīja, ka kukuļošana un korupcija visbiežāk sastopamas veselības nozarē¹⁵². Citos pētījumos gaidīšanas laiku pārredzamības trūkums veselības aprūpē tiek saistīts ar kukuļošanu medicīnas nozarē¹⁵³. Tāpēc, kā to apstiprina 5. apņemšanās, iesaistītās puses ierosina vispirms veikt visaptverošu pētījumu par šo tēmu, lai noteiktu vispiemērotāko Rīcības plānu. Pētījumā paredzēts novērtēt korupcijas cēloņus un riskus veselības aprūpē, izmantojot KNAB aptauju "Attieksme pret korupciju Latvijā". Apņemšanās paredz arī jaunas sistēmas ieviešanu e-nosūtījumu uzraudzībai. Šī sistēma tiks izstrādāta veselības nozares digitalizācijas reformu ietvaros, taču precīza sistēmas funkcionalitāte vēl nav sagatavota. Nav skaidrs, vai šīs sistēmas ietvaros iegūtie monitoringa dati tiks publiskoti.

Turklāt apņemšanās mērķis ir risināt problēmu, kas identificēta iepriekšējos Valsts kontroles ziņojumos¹⁵⁴ – risku, ka atsevišķas interešu grupas varētu piesaistīt vietējo pašvaldību resursus un aizdevumus, vērstoties pret sabiedrības interesēm. Kā atzīmēts intervijās ar valdības pārstāvjiem¹⁵⁵, pašreizējā situācijā šādi gadījumi var palikt nepamanīti. Lai risinātu šo jautājumu, apņemšanās ietver īpašu starpposma mērķi vietējo pašvaldību priekšlikumu projektu izstrādei par iespējamo interešu konfliktu novēršanu. Nav skaidrs, vai šie priekšlikumi būs publiski pieejami, vai arī tie tiks izstrādāti sadarbībā (vai konsultējoties) ar pilsonisko sabiedrību vai sabiedrību kopumā.

5. starpposma mērķis ir atrisināt jautājumu par informācijas apmaiņu starp valsts institūcijām. Ieinteresēto pušu foruma pārstāvji atklāja¹⁵⁶, ka nav sistēmas, kas informētu darba devēju par to, ka valsts pārvaldes darbinieks (t. sk. policists) saņēmis notiesājošu spriedumu krimināllietā, kas aizliedz turpināt pildīt amata pienākumus. Ir iespējami gadījumi, kad šāds darbinieks tiek atzīts par vainīgu, bet papildu sodi netiek piešķirti (piemēram, izlīguma gadījumā). Tiesai nav pienākuma informēt darba devēju un tas, teorētiski, ļauj darbiniekam turpināt strādāt. Šī jautājuma risināšana paredzēs likumdošanas izmaiņas, visticamāk – Kriminālprocesa likumā¹⁵⁷. Apņemšanās paredz normatīvās un likumdošanas izmaiņas, kas jauno procesu padarītu obligātu.

Kaut arī apņemšanās tieši neattiecas uz OGP vērtībām, kopumā to var uzskatīt par mēreni ietekmējošu attiecībā uz aktuālajām korupcijas novēršanas problēmām Latvijā. Piemēram, daži veselības aprūpes pasākumi ļaus vērst uzmanību uz konkrēti identificētiem korupcijas riskiem. Paredzams, ka kārtība, kādā ziņot par krimināli sodītiem valsts darbiniekiem, mainīs šīs sistēmas darbību valdības iekšienē. Līdzības ar OGP vērtībām saskatāmas, ja iniciatīvām ir skaidri līdzdalības vai sabiedrībai nozīmīgi starpposma mērķi – sabiedrībai redzama veselības aprūpes e-nosūtījumu uzraudzības sistēma, pārredzama ziņojumu sniegšana par pasākumiem, kas vērsti pret krimināli

notiesātiem valsts darbiniekiem, sadarbības konsultāciju process ar sabiedrību par pārredzamu pašvaldību un to kapitālsabiedrību finansēšanu, u.c. KNAB vadītājs nesen atzīmējis¹⁵⁸, ka, lai risinātu izaicinājumus korupcijas novēršanā Latvijā, jāstiprina un jāatbalsta tādu iestāžu kā KNAB rīcībspēja.

¹⁴¹ Greco (2018). Novērtējuma ziņojums: Latvija <https://rm.coe.int/fifth-evaluation-round-preventing-corruption-and-promoting-integrity-i/16808cdc91> skatīts 07/06/2020.

¹⁴² Vairāk informācijas <https://www.transparency.org/en/countries/latvia> skatīts 07/06/2020.

¹⁴³ Sīkāk par korupcijas uztveri Latvijā https://www.knab.gov.lv/lv/press/548649-knab_analize_korupcijas_uztveres_indeksa_2019_gada_rezultatus.html un <https://www.knab.gov.lv/lv/education/publication/research/> skatīts 07/06/2020.

¹⁴⁴ Reuters (2018). Rimšēvics apsūdzēts kukuļņemšanā <https://www.reuters.com/article/us-latvia-banking-governor/latvia-charges-central-bank-chief-rimsevics-with-accepting-a-bribe-idUSKBN1JO23Q> skatīts 07/06/2020.

¹⁴⁵ LSM (2019). <https://eng.lsm.lv/article/society/crime/anti-graft-cops-swoop-on-another-riga-transport-official.a311897/> skatīts 07/06/2020.

¹⁴⁶ OECD (2019). Pretkorupcijas konvencija (Latvija). <http://www.oecd.org/corruption/anti-bribery/OECD-Latvia-Phase-3-Report-ENG.pdf> Skatīts 07/06/2020

¹⁴⁷ LSM (2018). "Oligarhu sarunas" <https://eng.lsm.lv/article/politics/saeima/oligarch-conversations-report-names-no-names.a264846/> skatīts 07/06/2020.

¹⁴⁸ OECD (2019). Pretkorupcijas konvencija (Latvija) <http://www.oecd.org/corruption/anti-bribery/OECD-Latvia-Phase-3-Report-ENG.pdf> skatīts 07/06/2020.

¹⁴⁹ KNAB izglītošanas aktivitātes kopš 2014. gada <https://www.knab.gov.lv/lv/education/> skatīts 29/06/2020.

¹⁵⁰ Interēšu konflikta kurss <https://www.vas.gov.lv/lv/kursu-grafiks?651/12181#4> skatīts 26/06/2020.

¹⁵¹ KNAB pētījumi <https://www.knab.gov.lv/lv/education/publication/research/>, t.sk. 2011. gadā: https://www.knab.gov.lv/upload/2019/korupcijas_riski_veselibas_aprupes_sistema.pdf skatīts 07/06/2020.

¹⁵² Eurobarometrs 2018 <https://ec.europa.eu/commfrontoffice/publicopinion/index.cfm/Survey/getSurveyDetail/instruments/SPECIAL/surveyKy/2176> skatīts 07/06/2020.

¹⁵³ Piem. Mangule, I. (2015). Korupcija veselības sektorā: izaicinājumi un labās prakses piemēri Latvijā. Projekta ziņojums par Bērnu klīnisko universitātes slimnīcu http://providus.lv/article_files/3009/original/BKUS_case_study_IM_2015_IA.pdf?1434543990 skatīts 29/06/2020.

¹⁵⁴ Piem. Valsts kontrole (2019). "Pašvaldību infrastruktūras objektu un projektu finansēšanas sistēmas, procesa un kritēriju atbilstība racionālas finanšu līdzekļu izlietošanas, efektivitātes un ilgtspējas principiem" <https://www.lrvk.gov.lv/en/audit-summaries/audit-summaries/compliance-of-municipal-infrastructure-objects-and-project-funding-system-process-and-criteria-with-principles-of-rational-use-efficiency-and-sustainability-of-finances> skatīts 06/07/2020.

¹⁵⁵ Intervijas ar ieinteresētajām personām no Tieslietu ministrijas, 19/05/2020.

¹⁵⁶ Intervijas ar ieinteresētajām personām no Tieslietu ministrijas, 19/05/2020.

¹⁵⁷ Kriminālprocesa likums <https://likumi.lv/ta/en/en/id/107820-criminal-procedure-law> skatīts 26/06/2020.

¹⁵⁸ <https://lvportals.lv/dienaskartiba/312485-knab-analize-korupcijas-uztveres-indeksa-2019-gada-rezultatus-2020> skatīts 07/06/2020.

V. Vispārīgi ieteikumi

Šīs nodaļas mērķis ir aprakstīt ieteikumus nākamā Rīcības plāna attīstībai un sekmēt pašreizējā Rīcības plāna īstenošanu. Tā sadalīta divās apakšnodaļās: 1) IRM galvenie ieteikumi, lai uzlabotu OGP procesu un Rīcības plānus valstī; 2) novērtējums par valdības atbildi uz iepriekšējiem IRM ieteikumiem.

5.1. IRM pieci galvenie ieteikumi

Ieteikumi nākamā Rīcības plāna izstrādes procesam	
1	Nodrošināt, lai ieinteresēto pušu forums būtu pārredzams, publicēt atgriezenisko saiti koprades laikā, kā arī formāli definētu un apstiprinātu foruma darbības veidus.
2	Iekļaut ieinteresēto pušu forumā augsta līmeņa pārstāvjus ar valdības pilnvarām, lai palīdzētu pieņemt lēmumus virzīt vērienīgākas apņemšanās

Nodrošināt, lai ieinteresēto pušu forums būtu pārredzams, publicēt atgriezenisko saiti koprades laikā, kā arī formāli definētu un apstiprinātu tā darbības veidus.

Pilsoniskā sabiedrības un valdības pārstāvji atzinīgi novērtēja jauno ieinteresēto pušu forumu, kas izveidots šim Rīcības plāna ciklam, īpaši izceļot iespēju strādāt darba grupās un koncentrēties uz specifisku apņemšanos izstrādi. Memoranda padome joprojām pārraudzīja procesu, bet nebija iesaistīta foruma ikdienas darbā, savukārt jaunā foruma pilnvaras Rīcības plāna uzraudzībai un nākamā Rīcības plāna kopradei nav skaidri formulētas. Arī foruma dalībnieku atlases kritēriji nav skaidri noteikti, nedz arī publiski pieejami. Forumā sanāksmju protokoli netika publicēti, lai gan koprades procesā forums tikās 3 reizes. Lai ieinteresēto pušu forums darbotos efektīvi, tā pilnvarām un darbības nosacījumiem jābūt skaidri definētiem. Lai nodrošinātu pietiekamu pārredzamību tiešsaistes reģistrā un izskaidrotu lēmumu pieņemšanu koprades procesā, forumam arī jāpublicē foruma dalībnieku atlases kritēriji un sabiedrības sniegtā atgriezeniskā saite.

Iekļaut ieinteresēto pušu forumā augsta līmeņa ierēdņus un politiķus, lai palīdzētu izveidot vērienīgākas apņemšanās.

Lai nodrošinātu vērienīgas apņemšanās, Rīcības plāna procesam nepieciešams politisks un augsta līmeņa ierēdņu atbalsts. Ieinteresēto pušu forumā jāiekļauj augsta līmeņa amatpersonas un Saeimas deputāti, lai nodrošinātu stingrākas apņemšanās prioritārajās reformu jomās, piemēram, lobēšanas reformā vai citās pretkorupcijas iniciatīvās, kurām var būt nepieciešamas arī likumdošanas izmaiņas. Šīs personas jāiesaista visā Rīcības plāna izstrādes procesā, savlaicīgi nodrošinot iespēju ierosināt konkrētus priekšlikumus. Augsta līmeņa politisko spēku iesaiste palīdzēs panākt valdības dalību procesa īstenošanas laikā. Neliela politiķu iesaiste sašaurina plāna ambīcijas un ierobežo darbības jomas, tādēļ būtu vērtīgi izvirzīt vienu politisku amatpersonu, kas sekmētu atvērtās pārvaldības aktivitātes, stimulētu Rīcības plāna procesu, vadītu ieinteresēto pušu foruma sanāksmes un nodrošinātu tiešu saikni ar valdību politiku un lēmumu pieņemšanā.

Ieteikumi nākamā Rīcības plāna izstrādei	
1	Turpināt atklāto līgumu uzlabojumus, piemērojot atvērto līgumu datu standartu visiem publiskajiem iepirkumiem.
2	Uzlabot pilsoniskās līdzdalības iespējas, izmantojot deliberatīvās jeb apspriežu demokrātijas metodes, iekļaujot arī neaizsargātās vai atstumtās grupas.
3	Sadarbībā ar Saeimu īstenot visaptverošu lobēšanas atklātības reformu.

Turpināt atklāto līgumu uzlabojumus, piemērojot atvērto līgumu datu standartu visiem publiskajiem iepirkumiem.

Publisko iepirkumu sistēma Latvijā tikusi reformēta un uzlabota kopš 2015. gada. Galvenie uzlabojumi ietver informācijas pieejamību un pārredzamību pēc atjaunotās e-iepirkumu sistēmas un visu iepirkumu datu (tostarp vēsturisko datu atvērtajos formātos) publicēšanu centralizētā tiešsaistes reģistrā.

Tomēr joprojām pastāv problēmas, kurām jāpievērš uzmanība un jāveic turpmākas reformas. Eiropas Komisijas Reģionālās politikas ģenerāldirektorāta (ĢD REGIO) 2019. gada izmeklēšana vēstīja, ka nekonkurējošo iepirkumu īpatsvars Latvijā ES līdzfinansētajiem projektiem ir aptuveni 50 %. Salīdzinājumā ar II pētījumā apskatītajām valstīm, ieskaitot Ungāriju (aptuveni 40 %) un Čehiju (30–40 %), procentuāli tas ir visaugstākais rādītājs¹⁵⁹. Šo integritātes risku samazināšana varētu uzlabot iepirkuma procesu un pakalpojumu un preču piegādi valsts sektorā. Paaugstinātie riski iepirkumiem, kas saistīti ar Covid-19 pandēmiju¹⁶⁰, padara integritātes risku samazināšanu vēl aktuālāku.

Iepirkumu un līgumu slēgšanas reformas minētas arī iepriekšējos OGP Rīcības plānos. Trešā Rīcības plāna mērķis bija palielināt pārredzamību attiecībā uz iepirkumiem, kuru apjoms nepārsniedz ziņošanas sliekšni, kā arī paplašināt IT funkcijas. Tagadējā Rīcības plānā noteikts izveidot līgumu reģistru un risku novērtēšanas rīku, kas iepirkuma risku identificēšanā iesaistītu datu lietotājus, pilsonisko sabiedrību, uzņēmējus un valdību. Atbildīgās aģentūras varētu apsvērt plašāku ieinteresēto pušu līdzdalību rīka izveides un Rīcības plāna ieviešanas laikā.

Latvijas iepirkumu sistēmu varētu stiprināt, pieņemot un ieviešot Atvērto līgumu datu standartu (OCDS). Iespējams, tas sekmētu centienus uzlabot publiskā iepirkuma datu pārvaldības mehānismus un informācijas pārredzamību¹⁶¹. Šādam solim varētu sekot lielāka konkurence iepirkumos (mazāks īpatsvars, ko veido līgumi ar vienu pretendentu) un panākti labāki preču un pakalpojumu piegādes rezultāti.

Atvērto līguma datu standarta pielāgošana atvieglo risku identificēšanu un nodrošina efektīvu uzraudzību pāri valstu robežām. Ņemot vērā pierādījumus par augsta līmeņa pārrobežu korupcijas riskiem saistībā ar iepirkumiem Latvijā¹⁶², OCDS pieņemšana palīdzētu noteikt un novērst šos riskus.

Būtu arī ieteicams vairāk koncentrēt iniciatīvas uz integritātes paktiem un augsta riska iepirkumiem, īpaši saistībā ar Covid-19, piemēram, medicīnisko aprīkojumu vai individuālajiem aizsardzības līdzekļiem. Gūtās atziņas no OGP publiskās atbildes: atklāta atvēršanas kampaņa varētu palīdzēt izstrādāt nepieciešamās apņemšanās¹⁶³.

Uzlabot pilsoniskās līdzdalības iespējas, izmantojot deliberatīvās demokrātijas metodes, iekļaujot arī neaizsargātās vai atstumtās grupas.

Pilsoniskā līdzdalība Latvijā joprojām ir izaicinājums, jo līdzdalība lēmumu pieņemšanas procesos pašvaldībās ir zema. Tikai 4 % Latvijas minoritāšu uzskata, ka var ietekmēt lēmumu pieņemšanu, savukārt 63 % uzskata, ka pastāv nelielas iespējas ietekmēt lēmumu pieņemšanas procesus, vai tādu nav vispār¹⁶⁴.

Šī Rīcības plāna 4. un 5. apņemšanās cenšas risināt pilsoniskās līdzdalības problēmas, veicot reformas vietējā līmenī, īstenojot sabiedrības izglītošanu un palielinot pieejamo līdzdalības mehānismu skaitu. Kaut arī tām paredzama vidēja ietekme, apņemšanās galvenokārt balstās uz esošiem rīkiem un līdzdalības praksēm.

Nākamajā Rīcības plānā varētu apsvērt tādas novatoriskas pilsoniskās līdzdalības metodes kā publiskas apspriedes (piemēram, pastāvīgi pilsoņu dialogi, pilsoņu žūrijas vai asamblejas), lai risinātu sarežģītus politikas problēmjautājumus kā valsts, tā reģionālā līmenī. Šīs apspriedes metodes varētu palīdzēt nodrošināt to, ka lēmumu pieņemšanas procesā tiek uzklaustītas arī tās grupas, kas parasti netiek sadzirdētas, piemēram, ģimenes ar bērniem ar īpašām vajadzībām, cilvēki ar zemiem ienākumiem, sievietes lauku apvidos un etniskās minoritātes. Šīs metodes varētu izmantot, lai risinātu strīdīgus vai sarežģītus jautājumus. Tās tiek izmantotas visā pasaulē, lai risinātu vides jautājumus, ar klimata pārmaiņām saistītas problēmas, formulētu konstitucionālās reformas, vietējās transporta stratēģijas u. c. Deliberatīvo jeb apspriežu metožu ieviešanas pašmērķis nav vienkārši palielināt diskusijas dalībnieku skaitu. Jānodrošina, lai līdzdalība notiktu jēgpilni un tajā tiktu pārstāvēti dažādu cilvēku viedokļi un pieredzes. Tas palīdzētu nostiprināt lēmumu pieņemšanu visos pārvaldes līmeņos, kur šīs metodes tiktu praktizētas. Ņemot vērā Latvijas iedzīvotāju skaitu, iespējams, ka apspriedēs tiks iesaistīta ievērojama iedzīvotāju daļa un tām būs plašāka ietekme arī uz pilsonisko līdzdalību.

Šādas apņemšanās varētu vadīt VARAM, sadarbībā ar NVO vai citiem partneriem palīdzot nodrošināt un atbalstīt rīcībasplēņu pašvalībās.

Sadarbībā ar Saeimu īstenot visaptverošu lobēšanas atklātības reformu.

Lobēšana visbiežāk novērojama nozarēs, kur ir stingrāks valsts regulējums un lielāki valsts budžeta ieguldījumi, tostarp farmācijas, celtniecības, kā arī informācijas un komunikācijas tehnoloģiju nozarēs¹⁶⁵. Vairāk nekā pusē latviešu (52,4%) uzskata, ka lobētāju ietekme lēmumu pieņemšanā ir korupcija¹⁶⁶. 2012. gadā Latvijas lobētāju asociācija¹⁶⁷ izstrādāja ētikas kodeksu, kas kalpotu kā pašregulējoša iestāde, taču tā nav bijusi aktīva vairākus gadus¹⁶⁸.

Kā teikts ziņojumā, likumdošanas priekšlikumi attiecībā uz lobēšanu Latvijā pēdējos gados ir jutīga tēma. Intervijas apstiprināja, ka ieinteresētās puses pašreizējās norises tomēr vērtē optimistiski. Saeimas Aizsardzības, iekšlietu un korupcijas novēršanas komisija izveidojusi Atklātās lobēšanas darba grupu un sākusi darbu pie jauna likumdošanas priekšlikuma izstrādes, signalizējot, ka likumdošanas izmaiņas (jauns lobēšanas likums) jau top. Darba grupa varētu apņemt tiesību akta izstrādes gaitā nodrošināt plašu sabiedrības līdzdalību, aktīvi sadarbojoties ar pilsoniskās sabiedrības grupām un lobētāju kopienu. Šajā procesā varētu ņemt vērā labās prakses piemērus Eiropā un pasaulē, kā arī maksimāli izmantot starptautiskos resursus, piemēram, Lobēšanas regulējuma starptautiskos standartus. Process palīdzēs nodrošināt, lai darba grupa strādātu ar pieejamo informāciju un salīdzinošiem piemēriem, kā arī iesaistītu galvenās ieinteresētās personas.

Ārpus likumdošanas procesa – neatkarīgi no tā, vai likums tiks pieņemts vai ne – tālākās darbības varētu ietvert valdības amatpersonu un lobistu sadarbības pārskatu publicēšanu, publicējot sanāksmju sarakstus, to darba kārtības, informāciju par sanāksmēm, darba kārtības un lobētāju iesniegtos dokumentus. Tas padarītu lobēšanas procesu sabiedrībai pārredzamāku un palīdzētu palielināt sabiedrības atbildību. Turklāt plašākās sabiedrības informētība par lobēšanas atklātības pasākumiem un labo praksi varētu palīdzēt veicināt sabiedrības uzticību.

Nodrošināt piekļuvi atvērtajiem datiem par deputātu un augstākā līmeņa amatpersonu interešu konfliktiem un īpašuma deklarācijām.

Latvijas Rīcības plāna 4. apņemšanās sekmē valdības rīcībā esošo datu publiskošanu. Neskatoties uz progresu, joprojām eksistē integritātes problēmjautājumi, kurus nepieciešams risināt.

Atvērtie dati par īpašuma deklarācijām un interešu konfliktiem ir nepieciešami, lai identificētu interešu konfliktus, politiķu un augsta ranga amatpersonu nelikumīgu iedzīvošanos. Iepriekšējās Rīcības plāna apņemšanās bija saistītas ar deklarēšanas sistēmas iekšējo darbību, kuru uzrauga un izpilda VID un KNAB¹⁶⁹. GRECO pēdējā ziņojumā teikts, ka deklarēšanas sistēma pašreizējā stāvoklī

nevar būt efektīva, jo tā nenodrošina pietiekami neatkarīgu kontroli – VID ir Finanšu ministrijas daļa. Deklarāciju atjauninātās versijas ne vienmēr tiek publicētas un sistēma, kas attiecas uz neievēlētiem ierēdņiem (piemēram, vecākajiem padomdevējiem) nav pilnībā funkcionāla. Tāpēc nākamajā Rīcības plānā Latvijai jārisina šie jautājumi, nodrošinot, ka deklarācijas iesniedz politiķi, viņu padomnieki un vecākās valsts amatpersonas, kā arī to, lai šis uzraudzības un izpildes process būtu pilnīgi neatkarīgs. Informācija, tostarp atjauninātās deklarācijas, jāpublicē kā atvērtie dati.

5.2 Reakcija uz iepriekšējiem IRM galvenajiem ieteikumiem

Valdībām ir jāreaģē uz IRM galvenajiem ieteikumiem. Šajā nodaļā sniegts pārskats par to, kā ieinteresētās personas atsaukušās IRM ieteikumiem un kā tie tikuši iekļauti nākamajā Rīcības plāna procesā vai saturā.

Iepriekšējie IRM ziņojuma galvenie ieteikumi

Ieteikums		Vai tas tika ņemts vērā OGP procesā?
1	Nodrošināt lielāku Memoranda padomes iesaisti nākamā Rīcības plāna izstrādē un publicēt atsauksmes konsultāciju laikā.	NĒ
2	Turpinot uzlabot lobēšanas atklātību, iesaistot Saeimu.	JĀ
3	Turpināt stiprināt trauksmes cēlēju aizsardzību, uzlabojot ziņošanas kanālus un mehānismus.	NĒ
4	Iekļaut vērienīgākas apņemšanās, kas vērstas uz finanšu nozares pārredzamību, piemēram, patiesā labuma guvējiem un Uzņēmumu reģistra informācijas publiskošanu.	NĒ
5	Turpināt uzlabot sabiedrisko apspriežu sistēmas un veicināt atvērtu pārvaldību pašvaldību līmenī.	JĀ

No pieciem ieteikumiem divi tika iekļauti nākamajā Rīcības plānā.

Pirmkārt, Memoranda padome tika iesaistīta tikai kā konsultējoša vienība un tā neveica ieinteresēto pušu foruma funkciju, kā tas bija iepriekš. Tā vietā tika izveidots jauns forums, kurā piedalījās vairāk ieinteresēto personu, tostarp NVO.

Lobēšanas atklātības uzlabošana ir iekļauta pašreizējā plānā, lai gan apņemšanās ietver tikai nelielas ietekmes darbību. Intervijās tika pausts, ka šī apņemšanās tika uztverta kā izpildvaras pilnvaru pārkāpšana – tā kā plānu izstrādā un koordinē valsts amatpersonas VK (izpildvara), Saeima (likumdošanas vara) neatbalstīja aktivitātes, kas uzliktu likumdevējiem pienākumu panākt likuma izmaiņas.

Trauksmes cēlēju aizsardzība šajā posmā nebija dominējošā tēma, jo ieinteresētopušu forums to neuzskatīja par tik aktuālu kā citas izvēlētas tēmas. Faktisko īpašnieku jautājums netika iekļauts diskusiju procesā līdzīgu iemeslu dēļ.

Ieteikumus uzlabot sabiedrisko apspriežu sistēmu un veicināt atvērtu pārvaldi pašvaldībās atspoguļo Rīcības plāna 4. un 5. apņemšanās. No tiem izriet šī ziņojuma ieteikums palielināt neaizsargāto un atstumto grupu līdzdalību.

¹⁵⁹ https://ec.europa.eu/regional_policy/sources/docgener/work/SingleBiding_2019.pdf skatīts 19/08/2020.

¹⁶⁰ <https://eng.lsm.lv/article/politics/politics/latvian-anti-corruption-force-warns-of-heightened-graft-risk.a356566/> skatīts 19/08/2020.

¹⁶¹ https://delna.lv/wp-content/uploads/2019/11/Open-Data_TI-LV_2019.pdf skatīts 19/08/2020.

¹⁶² <https://eng.lsm.lv/article/economy/economy/latvia-may-have-bought-useless-locomotives-as-part-of-corruption-scandal.a141206/> skatīts 19/08/2020.

¹⁶³ <https://www.opengovpartnership.org/documents/a-guide-to-open-government-and-the-coronavirus-public-procurement/> skatīts 19/08/2020.

¹⁶⁴ LU Filozofijas un socioloģijas institūts (2017). Mazākumtautību līdzdalība demokrātiskajos procesos Latvijā [https://www.km.gov.lv/uploads/ckeditor/files/Sabiedribas_integracija/Petijumi/Mazakumtautibu%20lidzdaliba%20petijuma%20zinojums%202017\(1\).pdf](https://www.km.gov.lv/uploads/ckeditor/files/Sabiedribas_integracija/Petijumi/Mazakumtautibu%20lidzdaliba%20petijuma%20zinojums%202017(1).pdf) skatīts 25/06/2020.

¹⁶⁵ Tādas iestādes kā Ārvalstu investoru padome Latvijā, Latvijas Tirdzniecības un rūpniecības kamera un arodbiedrības arī ieņem nozīmīgu lomu lobēšanā.

¹⁶⁶ SKDS (2008; 2014). Aptauja Demokrātijas auditam 2015

https://www.szf.lu/fileadmin/user_upload/szf_faili/Petnieciba/sppi/demokratija/ENG_Audit_of_Democracy_2015.pdf skatīts 07/06/2020.

¹⁶⁷ "Diena" (2012). Nodibināta Lobētāju asociācija <https://www.diena.lv/raksts/latvija/zinas/nodibinata-lobetaju-asociacija-13941271> skatīts 07/06/2020.

¹⁶⁸ Kalniņš, V., Valtensbergs, V., Grumolte-Lehre, I. un Beizītere, I. (2019) Lobēšanas normatīvais regulējums un problemātika Latvijā un Eiropā https://www.saeima.lv/petijumi/Lobesana_Latvija_un_Eiropa_2019.pdf skatīts 07/06/2020.

¹⁶⁹ OGP IRM Progresā ziņojums 2012-13 <https://www.opengovpartnership.org/wp-content/uploads/2019/07/Latvia-OGP-IRM-Public-Comment-Eng.pdf> skatīts 07/07/2020.

VI. Metodoloģija un avoti

Katras OGP dalībvalsts vai dalīborganizācijas IRM ziņojumus raksta neatkarīgi pētnieki. Visi IRM ziņojumi tiek pakļauti kvalitātes kontroles procesam, lai nodrošinātu visaugstāko pētniecības standartu un pārbaudes procedūru pielietojumu.

OGP Rīcības plāna izpildes analīzē ietilpst intervijas, dokumentu izpēte, politisko procesu vērojums un nevalstisko organizāciju pārstāvju atgriezeniskā saite. IRM ziņojums balstās uz pierādījumiem, kas pieejami Latvijas OGP reģistrā, tīmekļa vietnē un valdības pašvērtējuma pārskatos, kā arī jebkādos citos procesa un rezultātu vērtējumos, kas saņemti no pilsoniskās sabiedrības, privātā sektora vai starptautisko organizāciju pārstāvjiem. Pārskata cikla sākumā IRM speciālisti dalās pētījumu plānos ar valdību, piedāvājot septiņu dienu periodā sniegt komentārus vai atsauksmes par piedāvāto izpētes metodi.

Katrs IRM pētnieks intervē ieinteresēto pušu pārstāvjus, lai iegūtu precīzu notikumu atainojumu. Ņemot vērā budžeta un kalendāros ierobežojumus, IRM nevar konsultēties ar visām ieinteresētajām pusēm vai apmeklēt pasākumu īstenošanas vietas. Dažās situācijās jāievēro intervējamo personu anonimitāte un IRM ir tiesības izņemt no dokumentiem šo dalībnieku personas identificējošo informāciju. Ņemot vērā šīs metodes ierobežojumus, IRM uzsver nepieciešamību sniegt komentārus katra ziņojuma pārskata periodā pirms tā publicēšanas.

Katrs ziņojums tiek pakļauts kvalitātes kontroles procesam, kurā to iekšēji izskata IRM darbinieki un IRM starptautiskā ekspertu grupa. Katrs ziņojums tiek izskatīts arī ārēji, kad valdības un pilsoniskā sabiedrība tiek aicinātas sniegt komentārus par IRM ziņojuma projektu.

Šis pārbaudes process, ieskaitot saņemto komentāru iestrādi, detalizētāk aprakstīts Procedūru rokasgrāmatas 3. daļā¹⁷⁰.

Intervijas un ieinteresēto pušu ieguldījums

Saziņa ar iesaistītajām pusēm un interviju organizēšana kļuva par izaicinājumu globālās COVID-19 pandēmijas dēļ. Vairāki ieinteresēto pušu pārstāvji atradās īslaicīgā atvaļinājumā, savukārt citi norādīja, ka nav pārliecināti, vai vispār atgriezīsies savos amatos. Kopumā notika 12 intervijas, kurās piedalījās plānā norādītie atbildīgie ierēdņi.

Katra daļēji strukturētā intervija ilga stundu. Intervijās ieinteresētās puses vispirms tika lūgtas dalīties redzējumā par plāna izstrādes procesu, lai pēcāk apspriestu konkrētas apņemšanās un to starpposmu mērķus.

	Vārds, uzvārds	Organizācija/institūcija	Intervijas datums
1.	Iveta Kažoka	Providus	29.04.2020.
2.	Inese Kuške	Valsts kanceleja	06.05.2020.
3.	Toms Ceļmillers	Vides aizsardzības un reģionālās attīstības ministrija	06.05.2020.
4.	Liene Gātere	Sabiedrība par atklātību - Delna	06.05.2020.

5.	Irina Dobelniece	Korupcijas novēršanas un apkarošanas birojs	07.05.2020.
6.	Dace Gaile	Iepirkumu uzraudzības birojs	08.05.2020.
7.	Kristīne Zonberga	Latvijas Pilsoniskā alianse	11.05.2020.
8.	Signe Širova	Nacionālais veselības dienests	12.05.2020.
9.	Maija Anspoka	Veselības ministrija	12.05.2020.
10.	Kristīne Šica	Veselības ministrija	14.05.2020.
11.	Alda Sebre	Sabiedrības integrācijas fonds	18.05.2020.
12.	Kristīne Kuprijanova un Sandra Segliņa	Tieslietu ministrija	19.05.2020.

Divi ieinteresēto pušu pārstāvji (Vitālijs Rakstiņš no Aizsardzības ministrijas un Aivars Groza no Ārlietu ministrijas) intervijās piedalījās nevēlējās un tā vietā iesūtīja rakstiskus komentārus. Papildus intervijām tika veikta arī dokumentu izpēte un tika novērtēti attiecīgie plānošanas un likumdošanas dokumenti un ziņojumi. Atsauces uz tiem ir atrodamas visā ziņojumā.

Par Neatkarīgo novērtēšanas mehānismu

Neatkarīgais novērtēšanas mehānisms (IRM) ir galvenais līdzeklis, ar kura palīdzību visas ieinteresētās puses var sekot OGP virzībai dalībvalstīs un dalīborganizācijās. Starptautisko ekspertu grupa (IEP) pārrauga katra ziņojuma kvalitātes kontroli. IEP sastāvā ietilpst eksperti, kas specializējas tādās jomās kā atklātums, līdzdalība un atbildīgums sabiedrības priekšā, kā arī sociālās zinātnes pētniecības metodes.

Pašlaik Starptautiskajā ekspertu grupā darbojas šādi locekļi:

- Sezars Kruss-Rubio (César Cruz-Rubio)
- Mērija Frankoli (Mary Francoli)
- Brendans Hallorans (Brendan Halloran)
- Džefs Lovits (Jeff Lovitt)
- Huanita Olaja (Juanita Olaya)

Neliela darbinieku grupa, kuras darbavieta atrodas Vašingtonā, Kolumbijas apgabalā, seko ziņojumiem visā IRM procesa gaitā, cieši sadarbojoties ar pētniekiem. Jautājumus un komentārus par šo ziņojumu var sūtīt personālam uz irm@opengovpartnership.org

¹⁷⁰ IRM Procedūru rokasgrāmata, V.3: <https://www.opengovpartnership.org/documents/irm-procedures-manual> skatīts 07/07/2020.

I. pielikums. IRM Rādītāji

Visas OGP dalībvalstis izstrādā OGP Rīcības plānus, kuros tās iekļauj konkrētas apņemšanās divu gadu periodam. Valdības uzsāk OGP Rīcības plānu izstrādi, daloties ar pastāvošajiem pasākumiem saistībā ar atvērto pārvaldību, tai skaitā ar konkrētiem plāniem un jau uzsāktajām programmām. Apņemšanās jāformulē atbilstoši katras valsts/organizācijas unikālajiem apstākļiem un izaicinājumiem. OGP apņemšanās ir jāsaista arī ar OGP vērtībām, kas izklāstītas OGP Pārvaldības statūtos un Atvērtās pārvaldības deklarācijā, kuru parakstījušas visas OGP dalībvalstis¹⁷¹. IRM pētījumā izmantotie rādītāji un metode ir atrodami IRM Procedūru rokasgrāmatā¹⁷².

Zemāk uzskaitīts galveno rādītāju kopums, kurus izvērtē IRM:

- **Pārbaudāmība:**
 - Apņemšanās nav pietiekami konkrēta, lai to varētu pārbaudīt: Vai apņemšanās uzrakstīta tā, ka izvirzītie mērķi un ieteiktās darbības ir neskaidras un nekonkrētas, tādējādi apgrūtinot apņemšanās izvērtēšanas procesu?
 - Apņemšanās ir pietiekami konkrēta, lai to varētu pārbaudīt: Vai apņemšanās uzrakstīta tā, ka izvirzītie mērķi un ieteiktās darbības ir gana skaidras un konkrētas, lai tās varētu izpildīt un objektīvi pārbaudīt izvērtēšanas procesā?
- **Būtiskums:** Šis mainīgais rādītājs tiek izmantots, lai vērtētu apņemšanās būtiskumu no OGP vērtību viedokļa. Uzmanīgi lasot Rīcības plāna tekstu, tiek izvērtēti konkrēti jautājumi, lai noteiktu apņemšanās būtiskumu:
 - Piekļuve informācijai: Vai valdība sniegs vairāk informācijas vai uzlabos sabiedrībai sniegtās informācijas kvalitāti?
 - Sabiedrības līdzdalība: Vai valdība radīs vai uzlabos iespējas sabiedrībai sniegt informāciju vai ietekmēt lēmumus un politiku?
 - Atbildība sabiedrības priekšā: Vai valdība radīs vai uzlabos iespējas sabiedrībai likt ierēdņiem atbildēt par savām darbībām?
- **Potenciālā ietekme:** Šis mainīgais rādītājs tiek izmantots, lai vērtētu apņemšanās potenciālo ietekmi, ja tā tiks realizēta tā, kā tā formulēta. IRM pētniece izskata Rīcības plāna tekstu, lai veiktu turpmāko:
 - Noskaidrotu sociālo, ekonomisko, politisko vai vides problēmu;
 - Konstatētu '*status quo*' jeb pastāvošo situāciju Rīcības plāna īstenošanas sākumā un
 - novērtētu pakāpi, līdz kurai apņemšanās, ja tā tiks realizēta, ietekmētu darba rezultātus un atrisinātu problēmu.
- **Izpilde:** Šis mainīgais rādītājs tiek izmantots, lai vērtētu apņemšanās īstenošanu un sekmes. Šis mainīgais rādītājs tiek izvērtēts Rīcības plāna cikla beigās IRM galaziņojumā.
- **Vai tādējādi sekmēta atvērta pārvaldība?** Šis mainīgais rādītājs tiek izmantots, lai mēģinātu pacelties virs pasākumu un darba rezultātiem un noskaidrotu, kā valdības darba prakse jomās, kas attiecas uz OGP vērtībām, ir izmainījusies apņemšanās īstenošanas rezultātā. Šis mainīgais rādītājs tiek izvērtēts Rīcības plāna cikla beigās IRM gala ziņojumā.

Kāda apņemšanās potenciāli var saņemt zvaigznīti?

Zvaigznīti potenciāli var saņemt tāda apņemšanās, kurai piemīt lielāka uzdrīkstēšanās un lielāka iespēja tikt realizētai. Laba apņemšanās ir tāda, kurā skaidri raksturotas:

- i. **Problēma:** Kāda ir ekonomiskā, sociālā, politiskā vai vides problēma? Tā vietā, lai aprakstītu administratīvu problēmu vai instrumentu (piemēram, “Labklājībai paredzēto līdzekļu nepareiza piešķiršana” ir precīzāks formulējums nekā “tīmekļa vietnes trūkums”).
- ii. **‘Status quo’ jeb pastāvošā situācija:** Kāds ir politikas problēmas status quo Rīcības plāna darbības sākumā (piemēram, “26 procenti sūdzību par tiesnešu korupciju pašlaik netiek izskatīti”)?
- iii. **Izmaiņas:** Tā vietā, lai norādītu starprezultātus, parādīt, kādas rīcības izmaiņas vēlas panākt, īstenojot apņemšanos (piemēram, “Dubultot atbilžu skaitu uz informācijas pierasījumiem” ir spēcīgāk izteikts mērķis nekā “publicēt sniegto atbilžu protokolu”). Vērtējot pēc šiem kritērijiem, Latvijas Rīcības plānā nav nevienas apņemšanās, kuru varētu potenciāli apzīmēt ar zvaigznīti.

“Zvaigžņotās apņemšanās”

Atsevišķi pasākumi – ar zvaigznīti atzīmētās apņemšanās (🌟) – pelnījuši detalizētāku skaidrojumu, jo ir īpaši interesanti lasītājiem, kā arī veicina sacensību OGP dalībvalstu starpā, tiecoties sasniegt augstākos rezultātus. “Zvaigžņotās apņemšanās” ir OGP apņemšanās paraugs. Lai saņemtu zvaigznīti, nepieciešams, lai apņemšanās atbilstu vairākiem kritērijiem:

- Lai potenciāli saņemtu zvaigznīti, apņemšanās formulējumam jābūt pārbaudāmam, būtiski atbilstošam OGP vērtībām un tai jāpiemīt potenciālai transformējoša ietekmei.
- Valdībai Rīcības plāna darbības laikā jāsasniedz nozīmīgs progress šīs apņemšanās īstenošanā un jāsaņem vērtējums – ievērojama vai pilnīga īstenošana. Šis mainīgais rādītājs tiek izvērtēts Rīcības plāna cikla beigās IRM gala ziņojumā.

¹⁷¹ Open Government Partnership: Articles of Governance” (OGP, 17 Jun. 2019).

<https://www.opengovpartnership.org/articles-of-governance/> skatīts 07/07/2020.

¹⁷² IRM Procedūru rokasgrāmata (OGP) <https://www.opengovpartnership.org/documents/irm-procedures-manual> skatīts 07/07/2020.